

Ar hoga mhö bi 'yot'a AR MARKO

*Ar Xuwa Xixthe mi mönga ar hoga mhö
(Mt. 3:1-12; Lk. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)*

¹ ÁR nduì ár hoga mhö ar Hesukristo ár T'u Jö.

² Ngu bi 'yot'a ar m'ehni Isaia:

Hyandi di pehna ma m'ehni da m'et'o habu gi pa,
da m'et'o da hyok'a ar 'ñu.

³ ÁR mhafi n'a togo engá har ot'at'ohö:

Hyojwu ár 'ñu ar tsi Hmu; jömfu habu da thogi.

⁴ Ar Xuwa mi xixthe ya jö'i har ot'at'ohö, ne mi xipabi ar hoga mhö, ne nuyü nda 'yot'wa yá ntso'mi ne nda mpumbabi yá ts'oki.

⁵ Ne mi ponga ya jö'i mi e nda zu ar Xuwa, gatho nu'u mi 'bu har hnini Herusalen ne nu'u ma'ra ya hnini har hai Nhudea, mi damajöni yá ts'oki, ne mi xixthe'ö har döthe Hordan.

⁶ Ar Xuwa mi hö n'ar he xki njumpa ár xi n'ar meti ár thuhu kameyo ne xki m'e, ne mi ngut'a n'ar ximhni, ha mi tsi ya mangak'oto ne ar t'afi mi t'inga har t'ohö.

⁷ Ne mi mönga ar hoga mhö mi enö:

—'Befa n'a xa tökagi ár ts'edi, hindi 'ñepkagi ga xot'wats'u ár thiza.

⁸ Nuga xta xixthe'ihü har dehe, ha nö'ö ma da xixthe'ihü hár Hñö Jö.

*Ár nxixthe ar Hesu
(Mt. 3:13-17; Lk. 3:21-22)*

⁹ Nuya pa'u ba e ar Hesu ba ponga har hnini Nasare har haḡi Ngalilea, ne bi xixthe ar Xuwa har döthe Hordan.

¹⁰ Nep'u mi bonga har dehe, bi hyandi bi xo mhets'i, ne ár Hñö Jö ngu n'ar domtxu ba köi bi zudi.

¹¹ Ne bi nheki n'ar mhö ndi 'ñe mhets'i mi enö:
—Go ma hmöka T'u'i, gi jakagi ga njohya.

*Ar ts'ondöhi mi tsata ar Hesu
(Mt. 4:1-11; Lk. 4:1-13)*

¹² M'efa ár Hñö Jö bi zixa ar Hesu har ot'at'ohö.

¹³ Ne ba 'buhnu yon'ate mpa, har ts'ondöhi mi tsatnu. Ba 'bu mateda ya zu'we, ha nuyá enxe Jö mi pepabi.

*Ar Hesu bi du'ma ár 'befi
(Mt. 4:12-17; Lk. 4:14-15)*

¹⁴ Nú'mu mi njot'a ar Xuwa har fadi, ar Hesu bi menga Ngalilea mi mömba ár hoga ts'ut'wi Jö.

¹⁵ Mi enö njawa:
—Xi zo ar pa xki mhö, ne ár ts'ut'wi Jö 'bap'utho.
'Yothwu ár ntso'mi, ne ñ'emuihu ar hoga mhö.

*Ar Hesu bi zohna goho ya nguxhwö
(Mt. 4:18-22; Lk. 5:1-11)*

¹⁶ Mi kata hár ñöni ar ñhönthe Ngalilea, ne bi hyanda ar Simu ne ar Andre ár jödöp'u, mi köt'a yá nt'ats'i har dehe, ngetho ma ya nguxhwö.

¹⁷ Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u:
—Ba e gi tengagihu, ne ga ex'ahu gi juxu ya jö'i.

¹⁸ Dama bi zop'u yá nt'ats'i'u bi deni.

¹⁹ Bi ñ'o man'a tsi tui ar Hesu, ne bi hyanda ar Hakobo ne ar Xuwa ár jödöp'u'ö, yá t'u ar Sebedeo. Nuyu mi tohnu har motsa mi pot'a yá nt'ats'i.

²⁰ Dama bi zohni, ne nuyū bi zop'u ar Sebedeo yá dada'u, mi tohwi yá 'bego har motsa, ne bi deni.

*N'ar ñ'oho mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi
(Lk. 4:31-37)*

²¹ Bi zoñ'u har hnini Nkapernaum, ne ar pa ntsaya bi yut'a ar Hesu ha yá nijö ya xodyo mi uti.

²² Nu'u togo mi ots'e mi 'yoda ár nt'uti, ngetho mi ñö ngu n'a pe'sa ár ts'edi, hinge ngu nuya böt'ofö.

²³ Ha mi 'buhnu n'ar ñ'ohö ha yá nijö'u mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi, n'a mbi hyexta n'ar mhafi,

²⁴ bi 'ñenö:

—Tema gi pekwa, Hesu me Nasare. Hage xka e gi hwatkagihe. Di pödi togo'i, ár hoga T'u Jö.

²⁵ Nunar Hesu bi zui ne bi 'ñembabi:

—Kot'a ri ne, ne pöni hye nunar ñ'ohönu.

²⁶ Ha nunar ts'ondöhi bi hwö'sa nunar ñ'ohö, ne bi hyexa n'ar mhafi bi boni bi zop'u.

²⁷ Gatho xa mi 'yötho, ne mi ñöxhnatho mi eñ'u:

—Ter mehnüpya. Tema 'ra'yo nt'utinu 'mü. Pe'sa ar ts'edi 'bepa ya ts'ondöhi, ne nuyū ote.

²⁸ Ne ngut'a bi nunga ár 'bede xoge hár nthet'i ar hai Ngalilea.

*Ar Hesu bi othebi ár to ar Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Lk. 4:38-39)*

²⁹ Mi bongá hár nijö'u, bi ma hár ngu ar Simu ne ar Andre, bi mewi ar Hakobo ne ar Xuwa.

³⁰ Ha nunár to ar Simu mi 'benü mi the ar mpat'i, ne ngut'a bi nsipabi ar Hesu.

³¹ Nu'mü bi wat'i bi mipa ár 'ye bi güt'si, ne dama bi hñöka ár mpat'i, ne bi nangi mi umbabi te nda zi'u.

*Ar Hesu bi othe nze ya dathi mi yu ar hyadi
(Mt. 8:16-17; Lk. 4:40-41)*

³² Mi taknde, ja xki yu ar hyadi, ba ts'impa gatho ya dathi ne nu'u mi nthexkwi ya ts'ondöhi.

³³ Gatho ya mengunu xa mi ñ'ent'i bi wat'a har goxthi.

³⁴ Ne bi othe nzeye tsant'ö ar hñeni mi pets'i, ne bi 'yenga nzeye ya ts'ondöhi, ne himi hegi nda ñö, ngetho mi pö'u togo'ö.

*Ar Hesu bi ñ'o xoge har hai Ngalilea mi mönga ar hoga mhö
(Lk. 4:42-44)*

³⁵ Ár hyax'ö ar Hesu bi nanga n'itho nú'mu mi nxuitho, bi ma ba apa Jö ha n'ar hai hinto mi 'bui.

³⁶ Ar Simu ne nu ma'ra mi ñ'owi, bi ma ba honi.

³⁷ Ne mi dini bi 'ñembabi:

—Gatho ya jö'i hoñ'a'i.

³⁸ Nö'ö bi 'ñembabi'u:

—Möhö ma ga tsoñhu ma'ra ya hnini ha ya nthet'i, ga xipabi'u ar hoga mhö n'ehe, ngetho ge'ö xta ehe.

³⁹ Ne bi ñ'o xoge Ngalilea, mi kut'a ha yá nijö, mi mönga ar hoga mhö ne mi enga ya ts'ondöhi.

*Ar Hesu bi othe n'a mi tsu ar tsit'ando'yo
(Mt. 8:1-4; Lk 5:12-16)*

⁴⁰ Ba e n'ar ñ'ohö mi tsu ar tsit'ando'yo, bi ndandihmö ne mi apa ar möte mi embi:

—Nu'mu gi ne, da tsä gi othehi.

⁴¹ Ne ar Hesu bi ko ár nhwëki, bi maka ár 'ye bi hñu'spabi, ne bi 'ñembi:

—Hö, di ne ga othe'i. Dá dix'a'i.

⁴² Nu mi mönga njap'u, nu ar tsit'ando'yo dama bi hyegi, ne bi dits'i.

⁴³ Nu'mú xa mi pëmbabi, ne bi mehni nda ma.

⁴⁴ Ne bi 'ñembabi:

—Ha gi ode, hinto ma gi xipabi. Hõnse di ma ba ñ'udi da hyant'a ar möjö. Ne gi hñõxa ar m'õñho, gi jut'a ri nt'axki ngu bi mönga ar Moise, njap'u da bö'u xi dix'i.

⁴⁵ Ha nu mi ma'ö, xa to gatho mi xipabi, ne bi 'yonga ar 'bede nö'ö tema xki thogi. Jange ar Hesu himi tsä nda yut'a har hnini xiñho. Mi kota ha ya hai hinto mi 'bu, ne ka mi panu ya jö'i ma nda zudi. Nuya jö'iyu hagatho ya hai mi ehe.

2

*Ar Hesu bi othe n'ar dathi xki nza ár ndo'yo
(Mt. 9:1-8; Lk. 5:17-26)*

¹ Xki tho 'ra ya tsi pa, ne ar Hesu bi yut'a man'agi har hnini Nkapernaum, ne bi födi mi 'buhnu har ngu.

² Ne dama bi wat'a nzeye ya jö'i. Himi tsudi nda yut'a har ngu, mödi nda m'ata har goxthi, ne nunu mi xipabi ar hoga mhö.

³ Nu'mú ba e 'ra ya ñ'ohö mi honi, mi tsi n'ar ñ'ohö xki nza ár ndo'yo, mi njunga goho mi muts'i.

⁴ Nuya jö'i xa mi nzeye, himi tsä nda yut'i. Jange bi xos'u n'a xeni ár m'et'e ar ngu, ne ka bi gö'mnu har oki nunar fidi mi oxa ar ñ'ohö xki nza ár ndo'yo.

⁵ Ar Hesu mi hyandwa yá jamfi nu'u togo mi tsihi, bi 'ñemba ar ñ'ohö xki nza ár ndo'yo:

—Ndada, xi mpump'a ri ts'oki.

⁶ Mi 'buhnu 'ra ya böt'ofu, mi 'yoxa njap'u mi ense ha yá mfeni:

⁷ Yo'ö ñö njap'unu. Ts'okwa Jö. Hinjo'o man'a tsá da pungya ts'oki, hõnse Jö.

⁸ Ar Hesu mi põt'watho yá mfeni ne te gatho mi beñ'u, jange bi 'ñembabi:

—Yo'ö te gatho gi benthu ha ri mfenihu.

⁹ Tamar ñhembabi ga embabi nunar ñ'ohõnu xi nza ár ndo'yo: Xi mpump'a ri ts'oki, wa ga embabi: Nangi, juxa ri fidi, di ma.

¹⁰ Põhupya, Nö'ö Togo ba e bi Njö'i pe'skwa ar ts'edi har ximhai da pungya ts'oki, nuhu teme ma ga pefi.

Ne bi 'ñemba nö'ö togo xki nza ár ndo'yo:

¹¹ —Nu'ge di xi'a'i: Nangi, juxa ri fidi, di ma ri ngu.

¹² Nu'mú nö'ö dama bi guxa ár fidi, bi thota mateda ya jö'i bi ma. Gatho xa mi 'yõtho mi nsundabi Jö mi eñ'u:

—Hiñham'u xta hanthu n'ar nt'udi njanu.

Ar Hesu bi zo ar Lebi nda deni

(Mt. 9:9-13; Lk. 5:27-32)

¹³ M'efa ar Hesu bi mengi bi ma har ñõnthe, ha nuya jö'i mi e nda zudi, ne nö'ö mi uti.

¹⁴ Nú'mu mi thohnu, bi hyanda ar Lebi ár t'u ar Alfeo, mi huxnu habu mi njut'a ar bojö mi jot'a ya ndö, ne bi 'ñembabi:

—Ba ehe tengagi.

Ha nö'ö bi nangi bi deni.

¹⁵ M'efa ar Hesu bi ma hár ngu ne bi hñu har mexa. Bi wat'a nzeye ya njotbojö ne ya 'yot'ats'oki,

mi huhwi ar Hesu mahyegiwi yá maxte, ngetho mi ja nzeye togo xki deni.

¹⁶ Ha nuya böt'ofó ne ya denga'bepate, mi hyandi mi ñungwi ya njotbojö ne ya 'yot'ats'oki, bi 'ñemba yá maxte:

—Tema di bompyanu, ñungwi ya njotbojö ne ya 'yot'ats'oki.

¹⁷ Ar Hesu mi 'yo njap'u, bi 'ñembabi'u:

—Nu'u 'yomaño hingi hongá togo da othe, ha nu'u hñeni hö, hoñ'u. Hinxta e ga zo ya hogajö'i, xta e ga zo ya 'yot'ats'oki da 'yot'wa yá ntso'mi.

*Ar Hesu bi t'amba ar bēhē
(Mt. 9:14-17; Lk. 5:33-39)*

¹⁸ Nuyá maxte ar Xuwa Xixthe ne yá maxte ya denga'bepate, xki nzöi mi bē'u. Jange n'agi ba e 'ra, bi 'yamba ar Hesu:

—Yo'ö yá maxte ar Xuwa Xixthe ne yá maxte ya denga'bepate bēhē, ha nuya ri maxte hingi bēhyu.

¹⁹ Ar Hesu bi 'ñembabi:

—Hage tsá da bē nu'u togo xi ts'ohna ha n'ar ngo ne huhwi nö'ö togo xi nthöti. Hingi tsá da bēhyu, ngetho 'buhwi togo xi nthöti.

²⁰ Xta zohmö ya pa da ts'imbabi; nu'mú hö, xi inda nehmö, da bēhyu.

²¹ Hinjo'o togo ju n'ar 'ra'yo m'ot'e pöta n'ar ze dutu. Ngetho nu xta yut'a ar 'ra'yo m'ot'e, da gut'a ar ze dutu ne da xe döta xeni.

²² Hinto xit'a ar 'ra'yo t'afi ha ya ze ximhni. Ngetho nu'mu da jap'u, nunar 'ra'yo t'afi da xeka ya ze ximhni, ar t'afi da nö'mi ne da m'e ya ximhni. Jange ar 'ra'yo t'afi nsit'a ha ya 'ra'yo ximhni.

Yá maxte ar Hesu bi doka ya ngöt'ei har pa ntsaya

(Mt. 12:1-8; Lk. 6:1-5)

²³ N'ar pa ntsaya ar Hesu bi tho ha ya hwöhi. Nuyá maxte nú'mu mi thohnu, bi ndui bi dokwa yá ngöhö ya t'ei.

²⁴ Nu'mú nuya denga'bepate bi 'ñembabi ar Hesu:

—Ndimhö, yo'ö pehyu nö'ö hingi ho da me har pa ntsaya.

²⁵ Nö'ö bi 'ñembabi'u:

—Ha hinxka nehü nö'ö bi me ar Dabi nú'mu mi the ar ñhuni, ne bi zühwi ar thuhu gatho nu'u mi ñ'owi.

²⁶ Bi yut'a hár nijö Jö nú'mu mar döngamöjö ar Abiatar, ne bi zi ya thuhme xki 'bo'spa Jö, nö'ö hingi ho to gatho da zi, honse ya möjö. Ne himbi zise'ö, bi hyemba yá ñ'owi.

²⁷ Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u n'ehe:

—Nunar pa ntsaya bi thoki ngetho mi hongar ñ'ohö, hinge ar ñ'ohö bi thoki nge'ö mi hongar pa ntsaya.

²⁸ Jange Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, gehnu ár Hmu ar pa ntsaya.

3

Ar ñ'ohö xki 'yot'a ár 'ye

(Mt. 12:9-14; Lk. 6:6-11)

¹ Man'agi ar Hesu bi yut'a ha yá nijö ya xodyo, ne mi 'buhnu n'ar ñ'ohö xki 'yot'a n'ár 'ye.

² Ne nuya jö'i mi öthó, mi ne nda hyandi ha nda othe nunar dathi har pa ntsaya, ne nda dini te nda hyox'u.

³ Nu'mú nö'ö bi 'ñemba ar ñ'ohö xki 'yot'a ár 'ye:

—Nangi, 'ba madetho.

⁴ Ne bi 'yamba nu'u mi 'buhnu:

—Teme xiñho da t'ot'a har pa ntsaya, ar ñho wa ar ts'om'ui. Ha da t'othe n'ar dathi, wa da thegi da du.

Gatho bi ñhetho.

⁵ Nu'mú nö'ö bi mbo ár kwe bi ñhanda hár nthet'i, bi du ár mui ngetho xa mi kotyá mui, ne bi 'ñemba nunar ñ'oho:

—Maka ri 'ye.

Nö'ö bi maki, ne dama bi dits'i bi m'ui xiñho.

⁶ Nu mi bonga ya denga'bepate, bi ñ'ut'wi yá ñ'ohu ar Erode hanja nda tsá nda hyo'u.

Nzeyē ya jö'i mi 'buhwi ar Hesu hár ñöni ar ñhonthē

⁷ Ha nu ar Hesu bi mewi yá maxte hár ñöni ar ñhonthē. Ne bi denga nzeyē ya jö'i, ya me Ngalilea, ya me Nhudea,

⁸ ya me Herusalen, ya me Idumea, nu'u mi 'bu 'randi ar döthe Hordan, ne nu'u mi 'bu hár nthet'i ar hnini Tiro ne ar Sidon. Xki zo yá gu'u mi ot'a ya döta nt'udi, nezeyeyu ma ba k'öni.

⁹ Ar Hesu bi 'ñemba yá maxte nda ñhok'u di pe'sa n'ar motsa nú'mu mi mahyoni nda bōts'e, ne hänge nda 'yent'a ya jö'i.

¹⁰ Ngetho xki othe nzeyē ya jö'i, jange gatho nu'u mi hñeni, xa mi ñ'ent'i mi ne nda dani.

¹¹ Ha nuya mi nthexkwi ya ts'ondöhi, nú'mu nda hyandi, mi ndandihmō hár wa'ö, ne mi mafi mi eñ'u:

—Nu'ge go ár T'u'i Jö.

¹² Nö'ö xa mi tsui hänge nda möñ'u togo'ö.

*Ar Hesu bi hwahna nu'u 'ret'amayoho yá mpote
(Mt. 10:1-4; Lk. 6:12-16)*

¹³ M'efa bi boxa har t'oho, ne bi zohna nu'u togo mi ne'ö, ne nuyü bi ma ba tsudi.

¹⁴ Ne bi hñuxa 'ret'amayoho nda ñ'owi, ne nda mehni ma nda mönga ar hoga mhö.

¹⁵ Ne nda me'sa ar ts'edi nda othe ya hñeni, ne nda 'yenga ya ts'ondöhi.

¹⁶ N'a'u ar Simu nö'ö bi hñu'spabi ar Pedro,

¹⁷ ar Hakobo ár t'u ar Sebedeo, ne ar Xuwa ár jödö ar Hakobo, gehyü bi thu'spabi ya Boanerges, ne da 'ñenö: Ya bötsi di hñöxa ár hñeti ar ñuni;

¹⁸ ar Andre, ar Lipe, ar Bartolo, ar Teo, ar Toma, ar Hakobo ár t'u ar Alfeo, ar Tadeo, ne ar Simu togo xki ñ'owi nu'u mi ntuhni mi ñönga ár hnini,

¹⁹ ne ar Huda Iskariote nö'ö togo bi da. Ne mi wadi bi hwañ'u, bi menk'u habu mi 'bu'u.

*Ar ñömañ'u t'emba ár Hñö Jö
(Mt. 12:22-32; Lk. 11:14-23)*

²⁰ Nu mi zoñ'unu, xa bi wat'a ra nzeye ya jö'i man'agi, himi hegi nda ñuni.

²¹ Nu mi 'yo yá mäni ar Hesu, ba e'u nda zits'i, ngetho mi eñ'u xi 'be ár mfeni.

²² Nuya böt'ofö xki 'ñe Herusalén mi eñ'u mi pe'sa ar Belsebu, ne mi hömpa ár ts'edi ár ndö ya ts'ondöhi, njap'u mi enga ya ts'ondöhi.

²³ Ar Hesu bi xipabi nda wat'a ya jö'i, ne mi ut'u m'ede, mi enö:

—Hanja tsä ar ts'ondöhi da ñ'ense.

²⁴ Nu'mu n'ar hnini da ntunse, da nhwati.

²⁵ Ne nu'mu nu'u togo 'bu ha n'ar ngu da ntunse, da ñhege.

26 Ne nu'mu ya ts'ondöhi da mpo_xkwe ne da ñhege, da nhwatase.

27 Hinto tsä da yut'a hár ngu n'ar ñ'ohö xa ja ár ts'edi, ne da bëpa yá ñho nu'mu hinxi xot'e m'et'o. Númu xta wadi da xot'e hö, da tsä da bëpa yá ñho.

28 Xa majöni di xi'ahü, gatho yá ts'oki ya meximhai ma da mpumbabi, ne tsant'ö ar ts'ate xi mö.

29 Ha nö'ö togo da 'yemba ar ñömañ'u ár Hñö Jö, hinda ma da mpumbabi. Xi t'ekwabi ar mfei hiñham'u da thege.

30 Bi 'ñembabi njap'u ngetho xki 'ñeñ'u: Xi nthexkwi n'ar ts'ondöhi.

*Ár nönö ne yá jödö ar Hesu
(Mt. 12:46-50; Lk. 8:19-21)*

31 M'efa ba ehnu ár nönö ne yá jödö, himbi tho'u, bi gota nthi, ne bi meñ'u togo nda zofo.

32 Nu'u togo mi hu har nthet'i habu mi hu'ö, bi 'ñembabi:

—Ri nönö ne ri jödö bi 'ba nthi, hoñ'a'i 'nö.

33 Ne nö'ö bi dödi:

—Togo ma nönö ne ma jödö.

34 Bi k'öt'a nu'u mi hu hár nthet'i'ö, ne bi 'ñenö:

—Xi 'bukwa nu'u togo ma nönö ne ma jödö.

35 Ngetho gatho nu'u togo ot'a ngu mönga Jö, go gehyu ma jödö, ma nju ne ma nönö n'ehe.

4

*Ár 'bede ar mot'i
(Mt. 13:1-23; Lk. 8:4-15)*

1 Ar Hesu bi du'ma man'agi bi uta ya jö'i har ñönthe. Ne bi got'atho nzeye ya jö'i, xa mar nzeye.

Jange nö'ö bi yut'a har motsa ne ka bi hñuxnu, ha gatho ya jö'i mi 'bata har ñönthe.

² Ne te gatho mi ut'u m'ede, ne njap'u mi ut-wabi'u ár nt'uti, bi 'ñembabi'u:

³ —'Yoxu nö'ö ma ga xi'ahu: N'ar mot'i bi boni ma ba mpot'i.

⁴ Ne nú'mu mi mpot'i, n'a tui bi zo har 'ñu, ba e ya ts'intu bi go bi za.

⁵ Man'a tui bi zo ha ya do habu himi köxa nze ye ar hai. Ngut'a bi k'onts'i ngetho himar mpidi ar hai.

⁶ Nú'mu mi boxa ar hyadi, bi hwixki, ne bi 'yot'i, ngetho himi tsá nda nunga yá 'yu.

⁷ Man'a tui bi zo habu mi ja ya 'mini. Ne nu mi te nuya 'mini, bi xuhña bi ot'i ne hinte bi uni.

⁸ Man'a tui bi zo habu mar ñho ar hai, ne bi unga n'ar hoga sofo, bi k'onts'i ne bi te. Bi unga n'atema'ret'a, hñun'ate ne n'anthebe n'a ngu n'a ar 'bai.

⁹ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nö'ö togo tu ár gu, dá 'yoxa nö'ö di mö.

¹⁰ Nú'mu mi m'use nu'u mi teni ne nu'u 'ret'amayoho yá maxte, bi 'yambabi tema ndi bonga nunar 'bede'ö.

¹¹ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nu'ahu xi ut'ahu Jö nö'ö hinxi fö mam'et'o tengu ár ts'ut'wi, ha nu ma'ra hindi ñ'ohu, di utam'ede.

¹² Ne xta hyandi, hinda bödi ter me'ö, nu xta 'yode hinda zo yá mfeni, njap'u hinda 'yot'wa yá ntso'mi, ne da mpumbabi.

¹³ Ne bi 'ñembabi'u:

—Ha hingi pöhu tema di bonga nunar 'bedenu. Hanja ma gi pöhu tema di bonga gatho nuya 'bede 'mu.

¹⁴ Nunar mot'i, gehnu nö'ö togo xanga ár mhö Jö.

¹⁵ Nö'ö te 'bot'i bi zo har 'ñu, njangu nu'u togo xi nsipa ár mhö Jö. Ne xta wadi da 'yo_{de}, ngut'a da 'ñep'u ar ts'ondöhi, ne da hñömba nunar mhö xki zomhö ár mui.

¹⁶ Njap'u_{tho} nö'ö bi 'bot'a ha ya do, nú'mu xta nsipa ar mhö, njohya da hñöni.

¹⁷ Ha hinxi nunga yá 'yu, jange ngut'a da 'yot'i nu xta 'ñepabi ya thogi ne ya nt'utsa ngetho temba ár mhö Jö, dama da 'wege.

¹⁸ Ha nö'ö bi 'bot'a habu mi ja ya 'mini, ñhehwi nu'u togo xi 'yo ár mhö Jö,

¹⁹ ne tupár mui gatho nö'ö te jawa har ximhai. Ne ñhegi da ka ar bojö ne gatho nu ma'ra te hyoke, ne da hwata ar mhö xki zo hár mui, njangu ar t'ei hinte bi uni.

²⁰ Ha nu ma'ra bi zo habu mar ñho ar hai. Ge'u togo xi 'yo ár mhö Jö, ne da hñöni xiñho, njangutho nu'u bi unga ar hoga sofo, 'ra n'atema'ret'a, ma'ra hñun'ate, ne ma'ra n'anthebe n'a ngu n'ar 'bai.

Gatho nö'ö t'ot'a ñ'öntho, n'ar pa ma da födi

(Lk. 8:16-18)

²¹ Ar Hesu bi 'ñembabi'u n'ehe:

—Hage da thö n'ar ñot'i ne da jo'ma ha n'ar hwada, wa da 'bo hai n'ar fidi. Hage hinda t'exa har mfox'yo.

²² Njap'u_{tho} n'ehe, gatho nö'ö t'ot'a ñ'öntho, n'ar pa ma da födi, ne ma da boxa gatho nö'ö xi jo'mi.

²³ Nö'ö togo tu ár gu, dá 'yo_xa nö'ö di mö.

²⁴ Ne bi 'ñembabi n'ehe:

—Hyanthu xiñho tema gi ohu, ngetho nu'mu gi kwathu xiñho nö'ö nsi'ahu, ma da thus'ahu ár nzeye.

²⁵ Ngetho nö'ö togo pets'i, ma da thu'spabi ár nzeye, ha nö'ö hinte pets'i, da thömba nö'ö beni mi pe'shmö.

Ar 'bede hanja te ar 'bot'i

²⁶ Ar Hesu bi 'ñembabi n'ehe:

—Ár ts'ut'wi Jö ñhehwi ngu n'ar ñ'oho pont'ei har hai.

²⁷ Da ñ'öhö ne da nangi, parxui pots'e ne te, mödi hingi pödi hanja.

²⁸ Ngetho nunár ñhose ar hai unga ar sofo: m'et'o ar donitho, m'efa da ngöhö, ne nuya ngöhö da ñuxa ya t'ei.

²⁹ Ne nu xta ñöts'i, ngut'a da mfota ar t'eu, ngetho xi zo ar sofo.

Ár 'bede ar ndamurtasa bi 'bot'i

(Mt. 13:31-32; Lk. 13:18-19)

³⁰ Bi 'ñembabi n'ehe:

—Tema ga emfu di hñöxa ár ts'ut'wi Jö, wa tema 'bede ga hejwu.

³¹ Ñhehwi n'ar ndamurtasa, nu'mu xta 'bot'i xa tsi t'ulo, töta gatho nu ma'ra.

³² Ha nu xta te, töpa ár döta ma'ra ya k'ani. Ne xa di döta yá 'ye, nuya ts'ints'u hokyá m'afi ha yá xudi.

Teme mi japa ar Hesu ya 'bede

(Mt. 13:34-35)

³³ Ar Hesu mi mönga nzeye ya 'bede nguyu. Njap'u mi utwa ya jö'i ár mhö Jö, njangu mi tsa nda zo yá mfeni'u.

34 Nu'mu himar 'bede, hinte mi xipabi'u, mödi yá ma_xte mi ot'wa ar 'ñu tema ndi bo_ni, nú'mu mi 'bu_se'u.

*Ar Hesu bi japa ar 'yomndöhi bi ntsaya
(Mt. 8:23-27; Lk. 8:22-25)*

35 Nor pa'ö mi nxui, bi 'ñemba yá ma_xte:
—Ma ga thohu 'randi.

36 Bi 'ñe ya jö'i, ne har motsa habu mi ku'u, bi ma'u. Mi 'buhnu ma'ra ya motsa n'ehe.

37 Nú'mu mi ku har dehe, bi ñ'o n'ar 'yomndöhi, ne xa mi en_sa ar dehe har motsa, 'butho nda ku'mi.

38 Ne ar Hesu mi 'benga há_r xutha ar motsa mi öhö, xki gaxa ár ñö ha n'ar huhni. Bi ma ba t'a, ne bi t'embabi:

—Utate, ha hingi handi ma ga kuhu.

39 Ne bi nank'ö bi zu ar ndöhi, ne bi 'ñemba ar ñhonthé:

—Ñhe, ntsaya.

Ne bi ntsaya ar ndöhi, ne gatho bi ñhetho.

40 Ar Hesu bi 'ñemba yá ma_xte:

—Yo'ö xa gi ntsuhu. Hanja hingi ñ'emuihu.

41 Nu'mu xa bi zu n'ar mbidi, ne mi enga n'a ngu n'a'u:

—Togo'munu. Ar ndöhi ne ar ñhonthé ote te 'bepabi.

5

*Ar ñ'ohö me Gadara xki nthexkwi ya ts'ondöhi
(Mt. 8:28-34; Lk. 8:26-39)*

1 Bi 'rañ'u 'randi ar ñhonthé, bi zoñ'u ha yá hai ya me Gadara.

² Ne nu mi gö ar Hesu har motsa, dama ba e bi zu n'ar ñ'ohö xki ñe ha ya t'agi, mi nthexkwi n'ar ts'ondöhi.

³ Nunar ñ'ohönu mi 'bu ha ya t'agi, ne hinto mi tsä nda xot'e, himi öta ya nthöhibojö.

⁴ Ngetho hinga n'agitho xki nthöt'a ya nthöhibojö, ne nö'ö mi xeki ne mi kunt'a ya bojö, hinto mi tsä nda döho.

⁵ Ne hyax'mu, parxui mi 'yo mi hexya mhafi ha ya t'ohö ne ha ya t'agi, ne mi ju ya do xa mi ntsense.

⁶ Nu mi hyanda ar Hesu mi e yap'u, bi nixt'i ba e bi ndandihmö här wa.

⁷ Ne mi mafi nts'edi mi enö:

—Te gi hongwa Hesu, ár T'u'i Jö bi 'bu mhets'i. Di et'a Jö, di a'i hingi 'raka ar mfei.

⁸ Ngetho ar Hesu mi embabi:

—Ts'ondöhi, hye nunar ñ'ohönu.

⁹ Ne bi 'yambabi:

—Temar hu'i.

Ne bi dödi bi 'ñenö:

—N'a mut'i, ngetho di nzeyehe.

¹⁰ Ne xa mi apa ar möte, hinga nda mehni nda ma ma'ra ya hai'u.

¹¹ Get'unu mi 'yonu nzeye ya ts'udi mi ñunga har ngwani.

¹² Gatho nuya ts'ondöhi mi apa ar möte ar Hesu mi embabi:

—Penkagihe ma ga kuthe ha ya ts'udiyu.

¹³ Ne ar Hesu bi umba ar seki. Nuya ts'ondöhi bi boni bi ma ba kut'a ha ya ts'udi. Nuyu mi tsu ngu n'atenthebe, ne gatho bi ñhö har ma'ye, ma ba tso har ñhönthe, bi jöt'a gatho.

14 Ne nu'u togo mi su ya ts'udi, bi nixt'i ma ba xipa ya jö'i mi 'bu har hnini ne har nthet'i. Ne bi bonga ya jö'i, ma ba handa te xki thohnu.

15 Ba e bi k'önga ar Hesu'u, ne bi hyant'u mi 'buhwinu nö'ö togo xki nthexkwi ár mut'i ya ts'ondöhi, mi huhnu xki hye ár dutu ne mi ja ár mfeni. Nu'mú, xa bi zu'u.

16 Ne nuya togo mi 'buhnu, ne bi hyanda tema xki ja nö'ö togo mi pe'sa ya ts'ondöhi ne ya ts'udi, mi petwa nu ma'ra.

17 Ne nuya jö'i bi ndui bi 'yapa ar möte ar Hesu nda manu nda zokwabinu yá hai.

18 Ne mi boxa ar Hesu har motsa, nö'ö ar ñ'oho xki nthexkwi hmö ya ts'ondöhi, mi apa ar möte nda hyegi nda mewi.

19 Nö'ö himbi hyegi, ne bi 'ñembabi:

—Di ma ri ngu ne ba tsu ri mēni. Petwabi hangu ya döta nt'udi xi 'yot'a ar tsi Hmu, ne hanja xi mes'a ar nhwēki.

20 Ne bi ma, bi ndui bi metwanu Ndekapoli tengu ár döta ya nt'udi xki hwēkwa ar Hesu, ne gatho xa mi 'yotho.

Ár t'inxu ar Hairo, ne ar 'behñö bi damba ár pat'i ar Hesu

(Mt. 9:18-26; Lk. 8:40-56)

21 Bi 'raxa man'agi ar Hesu 'randi ar ñhontha ha n'ar motsa. Bi wat'a ra nzeye ya jö'i, ne nö'ö mi 'bata har ñontha.

22 Ne ba e n'ar ndö ha yá nijö ya xodyo mar thuhu ar Hairo, mi hyandi bi ndandihmö hár wa.

23 Ne xa mi apa ar möte mi embabi:

—Ma t'inxu ntsawi ar ndöte. Ba e gi hñuxa ri 'ye gi othe ne da nte.

²⁴ Bi mewi 'mu. Ra nzeye ya jö'i mi teni, ne nuyu xa mi ts'its'i.

²⁵ Ja mi panu n'ar 'behñö mi pe'sa 'ret'a ma yonjeye mi xot'wa ya ji.

²⁶ Xa mi ñ'uda ár m'ui. Xki k'önga nzeye ya unga ñ'ethi, xki de gatho nö'ö mi pets'i ne hinte mañho xki dini, honse mi tsaye hyax'mu.

²⁷ Nu mi 'yode mi nhonga ar Hesu, bi yut'a mameda ya jö'i, ne ba e hár xutha bi damba ár pat'i.

²⁸ Ngetho mi ense: Nu'mu mödi honse ga thambahmö ár pat'i, da dixkagi.

²⁹ Ne n'agitho bi k'u nuya ji, ne bi za hár ndo'yo xki hñöka nunar ugi'ö.

³⁰ Ar Hesu dama bi za xki bonga ar ts'edi hár ndo'yo, bi ñegi bi hyanda ya jö'i, ne bi 'ñembabi:

—Togo xi damga ma he.

³¹ Nuyá maxte bi 'ñembabi:

—Gi handi ts'is'a gatho ya jö'i, ne gi enö: Togo xi dañ'a'i.

³² Ha nö'ö mi handa hár nthet'i mi honi togo xki 'yot'a njap'u.

³³ Nu'mú nunar 'behñö, mi ntsu ne xa mi nhwöt'i, mi pö'ö tema xki mefi, ba e bi ndandihmö hár wa'ö, ne bi datwa majöni.

³⁴ Ha nö'ö bi 'ñembabi:

—Ma tsi t'inxu, nuna ri jamfi xi max'i xi dix'i. Di ma ter entho, xi hñöka ri ugi.

³⁵ Hinxki watho nda ñö, ba e 'ra xki 'ñe hár ngu ár ndö yá nijö ya xodyo, ne bi 'ñembabi:

—Yo gi hökwa ár 'befi ar Utate. Xi du ri t'inxu.

³⁶ Mi 'yo ar Hesu, bi 'ñemba ár ndö ar nijö:

—Yo gi ntsu. Hõnse ñ'emui.

³⁷ Ne hinto bi hyegi nda ðeni, hõnse ar Pedro, ar Hakobo ne ar Xuwa ár jödöp'u'ö.

³⁸ Ne bi ma hár ngu ar ndö'ö, ne bi hyanda ya jö'i xa mi nxint'i mi zoni ne mi mafi.

³⁹ Ne nu mi yut'i, bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö xa gi nxinthu ne xa gi zoñhu. Nunar nxutsinu hinxi du, ötho.

⁴⁰ Ha nu'u togo mi 'buhnu mi thentho. Nunu bi 'yenga gatho, ne hõnse bi hyegi nda yut'a habu mi 'bengar nxutsi ár dada, ár nõnõ ne nu'u mi ñ'owi.

⁴¹ Bi mipa ár 'ye ar nxutsi, ne bi 'ñembabi:

—Talita kumi —di boni da 'ñenõ: Nu'ge nxutsi, di xi'a'i gi nangi.

⁴² Ne dama bi nangi bi ñ'o. Nunar nxutsinu mi pe'sa 'ret'a ma yonjeye. Ne gatho nu'u bi hyandi, xa bi 'yõtho.

⁴³ Ar Hesu xa bi hñu'mba yá mu, hinto nda metwabi nõ'ö xki thogi, ne nda t'umba te nda zi ar nxutsi.

6

Ar Hesu mi 'buhnu Nasare

(Mt. 13:53-58; Lk. 4:16-30)

¹ Ar Hesu ba ponu bi ma ár hai, ne nuyá maxte mi teni.

² Mi zo ar pa ntsaya, bi ndui bi uta ya jö'i ha yá nijö. Ne nze ye mi 'yode, xa bi 'yõtho, ne mi eñ'u:

—Ha xpa põhnu gatho nõ'ö mö. Tema mfödi xi t'umbabinu. Hanja ot'a gatho nuya döta nt'udiyu.

³ Ha hinga gehnu ar hyenza, ár t'u ar Maria, ár jödö ar Hakobo, ar Huse, ar Huda ne ar Simu n'ehe. Ha hindi 'buhwihuwa yá nju.

Ne xa mi tsot'a yá mui.

⁴ Ha nunar Hesu mi embabi'u:

—N'ár m'ehni Jö habu gatho nhumansu, ha nu hár haise hin'ö, ne hingi numansu yá mēni, ne hár nguse.

⁵ Ne himbi tsa bi 'yot'a nzeye ya döta nt'udinü, honse bi othe 'ra ya dathi mi hñu'spa ár 'yeyü.

⁶ Ne xa mi 'yotho hanja himi ñ'emui'u. Ne mi 'yo ha ya t'ulo hnini har nthet'i, mi uta ya jö'i.

*Bi 'behna nu'u 'ret'amayoho yá maxte
(Mt. 10:5-15; Lk. 9:1-6)*

⁷ M'efa ar Hesu bi zohna nu'u 'ret'amayoho yá maxte, ne 'rama yoho bi mehni nda ma'u, ne bi umba ar ts'edi nda 'yenga ya ts'ondöhi.

⁸ Ne bi xipabi hinte nda hñöxa nda ñ'o har 'ñu. Hinte nda hñöxa ar 'rozö, wa te nda zi. Hinge nda nxö'sa ar bojö ha yá ngüt'i, honse n'ar ndoḥo nda hñöts'i.

⁹ Nda dit'a yá thiza, ne hinge nda hñöxa yomponi ar dutu.

¹⁰ Ne bi 'ñembabi'u:

—Nú'mu xki kuthu ha n'ar ngu, ka gi oxunu gatho ya pa gi 'buhunu har hnini'ö.

¹¹ Nu habu hinda t'a'ahu ar seki, ne hinda ne da 'yox'ahu, poñhunu ne hwöju ar fonthai xi wat'a ha ri wahu. Njap'u da bö'u hingi ho nö'ö te pe'u. Xa majöni di xi'ahu, nunar pa ma da thö'spa majöni nö'ö ar hnini'ö, ma da hñönga n'ar döta mfei, di töpa yá mfei ya hnini Sodoma ne Gomora.

¹² Ne mi boñ'u mi xipa ya jö'i nda 'yot'wa yá ntso'mi.

¹³ Mi enga nzeye ya ts'ondöhi, mi koxa ar nziki nzeye ya dathi, ne mi othe'u.

Bi tho ar Xuwa Xixthe
(Mt. 14:1-12; Lk. 9:7-9)

¹⁴ Ar ndö Erode bi zo ár gu gatho nö'ö mi ot'a ar Hesu, ngetho xki nunga ár thuhu gatho nuya hai'u. Ne mi enö:

—Ar Xuwa Xixthe xi mengi xi nte zëi, jange pe'sa nor ts'edi'ö.

¹⁵ Ha ma'ra mi enö mar Elia. Ne ma'ra mi enö már m'ehni Jö, ngu nu ma'ra ya m'ehni mi 'bu mam'et'o.

¹⁶ Nu mi 'yo njap'u ar Erode bi 'ñenö:

—Gehu ar Xuwa togo da hekwa ár 'yuga xi mengi xi nte.

¹⁷ Ngetho gese ar Erode xki mehna togo nda gu ar Xuwa, xki döt'a ya bojö har fadi. Xki jap'u ngetho xki hñökwahmö hinge nda m'uhwi ar Erodia, ár 'behñö ar Lipe ár jödöp'u'ö, xki zimbabi ne mi 'buhwi.

¹⁸ Ngetho ar Xuwa xki 'ñemba ar Erode:

—Hingi ho gi 'buhwi ár 'behñö ri jödö.

¹⁹ Ha nunar Erodia mi öthó, mi ne nda hyohmö, ha himi tsa.

²⁰ Ngetho nunar Erode mi tsu ar Xuwa, mi pödi mar hogajö'i ne hinte ma ts'oki mi tu, jange mi fats'i nda k'ont'i. Ne nú'mu mi oxa nö'ö mi möñ'ö, himi pödi te nda beni, ne mi johya mi ots'e.

²¹ Ha n'agi bi zo ar pa mi to'ma ar Erodia. Nú'mu mi da ár dango ar Erode, mi umba n'ar t'oxi yá maxte mi ndöwi, ya ndöndogu ne ya ndöngi me Ngalilea.

²² N'a mbi yut'atho ár t'inxu ar Erodia bi nei, ne bi numañho ar Erode ne gatho nu'u mi huhwi har mexa. N'a mbi 'ñembatho nunar nxutsi:

—'Yaka gatho nö'ö gi ne, ne ga 'ra'i.

23 Bi 'ñet'a made Jö bi 'ñembabi:

—Gatho nö'ö gi 'yākagi, ga 'ra'i. Di 'bui ga 'ra'a made ma ts'ut'wi di pēt's'i.

24 Mi bonga nunar nxutsi, bi 'ñemba ár nönö:

—Te ga apa ar ndö.

Ne nunár nönö bi 'ñembabi:

—'Yapa da 'ra'a ár ñö ar Xuwa Xixthe.

25 Nu'mú dama bi yut'a habu mi 'bu ar ndö, ne bi 'ya njawa:

—Di ne gi 'raka n'agitho ha n'ar manza ár ñö ar Xuwa Xixthe.

26 Ne nunar ndö Erode xa bi zot'a ár mu. Ne himbi tsā bi ponga ár ne, ngetho xki 'ñet'a made Jö, ne xki 'yoxa gatho nu'u mi huhwinu har mexa.

27 Jange n'agitho bi mehna n'ar ndogu nda hōmpa ár ñö ar Xuwa.

28 Ar ndogu bi ma ba hekwa ár ñö har fadi, ne ba hōmpabi mi o ha n'ar dōta manza. Ne bi datwa ar nxutsi, ha nuna bi thokwa ár nönö.

29 Nu mi 'yo yá maxte ar Xuwa tema xki thogi, ba e'u ne bi hñö'spa ár ndo'yo ma ba agi.

Bi t'inga ngudminthebe ya jö'i

(Mt. 14:13-21; Lk. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

30 Nú'mu ba penga yá maxte ar Hesu, bi ma ba tsu'ö, ne bi metwabi gatho nö'ö xki me'u ne nö'ö xki utwa ya jö'i.

31 Ha nö'ö bi 'ñembabi:

—Möhö har t'ohö gi tsayahu n'a tsi tui habu hinto 'bui.

Xa nzeye ya jö'i ndi ma ne ndi 'ñehe, himi hegi nda ñuni.

32 Ne bi mase'u ha n'ar motsa, ndi ma habu hinto mi 'bui.

33 Ha nzeye ya jö'i bi hyandi mi ma'u, ne bi bödi go mi ge'ö. Ba poñ'u ha ya hnini bi ma watho, ne bi döhö bi zoñ'u m'et'o habu ndi ma'u.

34 Ne nu mi gö ar Hesu har motsa, bi hyandi xa mi nzeye. Ne xa bi hwëki, ngetho mi ñhehwi 'ra ya tsi deti hinte 'ñe ár ma'yo, ne bi mudì te gatho mi uti.

35 Nú'mu mi nde, bi wat'a yá maxte ne bi 'ñembabi:

—Hinte jawa ya ngu har t'ohö, ha bi nde.

36 'Ñedi ma da hyonga te da ziyu har nthet'i ne ya t'ulo hnini, ngetho hinte höyu.

37 Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Go gi umfu te da zi.

Bi dö'u:

—Habü ga tiñhe yonthebe mpa ar nthöhö ga tañhe ya thuhme, ne ga 'wiñheyu.

38 Nö'ö bi 'ñembabi'u:

—Hangu ya thuhme gi höhu. Dí ma ba nuhu.

Ne mi bödi bi 'ñeñ'u:

—Kut'a, ne yoho ya tsi hwö.

39 Bi möñ'ö nda nsipabi ya jö'i nda hñudi mut'itho har k'angdoni.

40 Ne bi hñu'u bi 'yot'a ya mut'i nthebe, ne ma'ra ngudmi.

41 Nu'mú ar Hesu bi gu nuya kut'a ya thuhme ne nuya yoho ya hwö, bi no'sa mhets'i bi jöpi. Bi heka ya thuhme, ne bi thokwa yá maxte bi hyemba ya jö'i. Ne bi jap'u nuya yoho ya hwö n'ehe.

42 Gatho ya jö'i bi ñuni ne xa bi niñö.

43 M'efa bi njo nuya xeni thuhme ne ya hwö bi bongi, bi ñhu'sa 'ret'amayoho ya 'bots'e.

44 Ha nu'u togo xki ñuni, mi tsu ngu ngudminthebe ya ñ'oho.

*Ar Hesu mi 'yoda mañö ar dehe
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)*

45 M'efa ar Hesu bi xipa yá maxte nda boxa har motsa, nda m'et'o ndi ma'u Betsaida, mi 'bu 'randi har ngwani. Ha nö'ö nda gohmö nda ñ'ehwi ya jö'i.

46 Ne mi wadi bi 'ñe'u, bi boxa har t'ohö ma ba apa Jö.

47 Nu mi nxui, ar motsa mi pa mateda ar ñhonthé, ne nö'ö mi 'buse har t'ohö.

48 Mi hyanda yá maxte xa mar ñhembí nda ñ'o har dehe, ngetho ar ndöhi mi ntoxkwi'u. Mi zo ngu ar hñumxudi, bi ma ba tsudi mi 'yoda mañö ar dehe, ne bi 'yot'e ngu mi ne nda thotho.

49 Mi hyant'u mi 'yo har dehe, bi beñ'u mar pite, ne xa bi ma'u.

50 Gatho bi hyandi ne xa bi ntsu. N'agitho bi zofö ne bi 'ñembabi:

—Go gekaga, yo gi ntsuhü.

51 Ne bi boxkwi'u har motsa. Nu'mú bi nköt'a ar ndöhi, ne nu'u xa bi 'yotho, himi pödi te nda beni.

52 Ngetho hinxki zoda yá mfeni nú'mü mi japa ya thuhme bi xu, xa mar me yá mfeni.

*Ar Hesu bi othe ya dathi núnu Genesare
(Mt. 14:34-36)*

53 Mi zoñ'u 'randi ar dehe har hai Genesare, ka bi dötnü ar motsa.

54 Ne nu mi gö'u, n'agitho bi bö ya jö'i go mar Hesu.

55 Bi ne ya nguyu xoge har nthet'i nor hai'ö, ne bi ndui habu gatho mi ts'impa ya dathi mi kuxa ha ya fidi, habu nda nt'ode mi 'bu'ö.

56 Ne habu gatho mi kut'a ar Hesu ha ya t'ulo hnini, ha ya dödni ne ha xki font'a ya ngu, mi ts'i ya dathi ne nda 'bo ha ya dö'ñu. Ne nuyü honse mi adi nda thegi nda damba ár ñöni ár pat'i, ne gatho nu'u mi thambabi, mi thits'i.

7

Nö'ö japi da ts'okar jö'i

(Mt. 15:1-20)

1 Nuya denga'bepate ne 'ra ya böt'ofu xki 'ñe Herusalen, ba e bi wat'a habu mi 'bu ar Hesu.

2 Ne mi hyant'u 'ra yá maxte ar Hesu hinga mi xu'ye nda ñuni, ne mi theñ'u.

3 Ngetho nuya denga'bepate ne gatho ya xodyo xa mi tenga nunar nt'umbi xki zokwa yá pale, hinga nda ñuni nu'mu hinga nda nxu'ye xiñho.

4 Ne nú'mu nda menga har tai, m'et'o nda nxu'ye, ne ja nda ñuni. Hinga honsenu, bi gu ma'ra ya nt'umbi nda mefi, ngu ar sut'at'eni, ar sut'bada, ar sut'at'enibojö, ne nda menga yá fidi.

5 Bi 'yambabi 'mu ya denga'bepate ne ya böt'ofu:
—Yo'ö ri maxte hinga temba yá nt'umbi ma palehu, ñuni hinga nxu'ye m'et'o.

6 Ar Hesu bi dötwabi'u ne bi 'ñembabi:
—Xa gar nemhñohu. Majöni nö'ö bi 'yemp'ahu ar m'ehni Isaia xi t'ot'i njawa:
Nunar hnininu oxta mañö eñ'u eska ma nsu, ngetho himbi ponga ha yá mu.

7 Ter ñho'ö eska ma nsu,
embabi ar hoga nt'uti nö'ö xi bense'u.

8 Ngetho xka hyehū ár 'bepate Jö, ne xa gi ne gi temfu yá nt'umbi ya meximhai, ngu ar nsut'at'eni, ar nsut'bada, ne gatho nu ma'ra gi pehu njap'utho.

9 Mi embabi'u n'ehe:

—Hinte gi nuthū ár 'bepate Jö, gi teñhū nuya ri nt'umbihu.

10 Ngetho ar Moise bi 'ñenö: 'Ñe'spa ár nsu ri dada ne ri nönö. Ne enö: Nö'ö togo da zanga ár dada wa ár nönö, hinda k'ont'i da tho.

11 Ha nu'ahū gi eñhū xiñho togo da 'ñemba ár dada wa ár nönö: Hingi tsā ga fax'i, ngetho nö'ö nga 'ra'ahmö, gehnu ar Korban (poni da 'ñenö ár m'oñho Jö).

12 Ne njap'u hingi hehū da maxa ár dada ne ár nönö.

13 Hinte gi nuthū ár mhö Jö, gi hokse ri nt'umbihu, ne nzeye ma'ra ya 'befi nguyū gi othu.

14 Ne bi zo gatho nu'u mi 'buhnu, bi 'ñembabi'u:

—Gi gathohū, 'yohū ne dá zo ri guhū nö'ö ma ga xi'ahū.

15 Hiñ'otho te da yut'a hár muī ar jö'i ne da ts'okwabi. Nö'ö bi ponga mbo hö, go ts'ok'ö.

16 Nö'ö togo tu ár gu da 'yode, dá 'yoxa nö'ö te di mö.

17 Nú'mu mi zop'u ya jö'i, bi yut'a har ngu, nuyá maxte bi 'yambabi tema ndi bongā nö'ö xki mö.

18 Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Hage nu'ahū n'ehe hinte xi zo ri mfenihu. Ha hinxka pöhu gatho nö'ö kut'a hár ne ar jö'i, hingi tsā da ts'oki.

19 Ngetho hingi tsinga hár mfeni, honse tho hár muī, ne da 'yei xta ñ'exjo.

Bi mö njap'u, ne mi ñ'udi gatho ya ñhuni xint'axi.

²⁰ Ne mi enö:

—Gatho nö'ö ponga hár mfeni, nö'ö hö, japi da ts'oka ar jö'i.

²¹ Ngetho ka bi ehnu ya ts'omfeni, ya ts'inga nthöti, ya m'engwi jö'i, ar ntho,

²² ar mfë, ar nhem'ets'i, ya ts'om'ui, ar nhemñö, ar nhe'behñö, ar hyoke, ne da 'yomba ar 'bede ma'ra, ar ñ'ets'i, ne ar k'at'amfeni.

²³ Gatho nuya ts'okiyu, di bonga mbo, ne ts'oka ya jö'i.

Ár jamfi ar 'behñö mar mengu man'ar hai

(Mt. 15:21-28)

²⁴ Bi nangunu bi ma har hai Tiro ne Sidon. Mi zoni bi yut'a ha n'ar ngu, hinto mi ne nda bödi mi 'buhnu, honse himbi tsä bi ñ'öni.

²⁵ Ngut'a bi zo ár gu n'ar 'behñö mi 'ñe n'ár t'inxu xki nthexkwi n'ar ts'ondöhi. Mi bödi mi 'buhnu, dama ba e bi ndandihmö hár wa.

²⁶ Nunar 'behñönu himar me Israel, xki m'u har hai Sirofensia. Ne mi apa ar möte ar Hesu nda 'yemba ar ts'ondöhi ár t'inxu.

²⁷ Har Hesu bi 'ñembabi:

—To'ma m'et'o da niñö ya bötsi, ngetho hingi ho da gumpa yá thuhme tsi'u, ne da t'emba ya 'yo.

²⁸ Nunar 'behñö bi dödi ne bi 'ñenö:

—Hö tsi Hmu, mödi njap'u, nuya 'yo tsipa yá bone ya bötsi tã har mexa.

²⁹ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi:

—Ngetho xka mönga nunar mhönu, di ma. Ar ts'ondöhi xi hyek'a ri t'inxu.

³⁰ Ne nu mi zonga ár ngu, bi dinga ár t'inxu mi 'benga har fidi, xki hye ar ts'ondöhi.

Ar Hesu bi othe n'ar gogu mar köne

³¹ Bi bongar ar Hesu har hai Tiro, bi thota har hai Sidon, ndi ma har ñhontho Ngalilea, bi 'raxt'a ar hai Dekapoli.

³² Ne ba ts'impanu n'ar ñ'ohö mi gogu ne mar köne, bi t'apa ar möte nda hñu'spa ár 'ye.

³³ Nö'ö bi 'wekase, ne bi dint'wa yá xa ha yá gu'ö. Bi zoxa ár 'ye ne bi damba ár jöhne.

³⁴ Bi guxa ár da mhets'i, bi ngöts'i ne bi 'ñembabi: —Efata —ne da 'ñenö: Dá xogi.

³⁵ Ne dama bi xo ár gu, ne bi tuka ár jöhne, bi ñö xiñho.

³⁶ Ar Hesu bi hñu'mba yá mu hinto nda xipabi'u. Ha nú'mu mi xipabi'u hinte nda mö, xa mi pe'u.

³⁷ Ne xa mi 'yo'u ne mi eñ'u:

—Gatho nö'ö pefi, ot'e xiñho: nuya gogu xokwa yá gu, ha nuya gone japi da ñö.

8

*Bi t'inga ngu yon'atenthebe ya jö'i
(Mt. 15:32-39)*

¹ Nuya pa'u xki wat'a ra nzeye ya jö'i man'agi, ne hinte mi pe'sa te nda zi. Ar Hesu bi zohna yá maxte ne bi 'ñembabi:

² —Di hwëka nuya jö'i, ngetho pe'sa hñupa di ñ'ohu, ne hinte hö te da ziyu.

³ Ha nu'mu ga pehna yá ngu hinte xi zi, yo ma da went'a har 'ñu, 'ra xpa e yap'u.

⁴ Nuyá maxte bi 'ñembabi:

—Ha di 'ñe gatho ar thuhme da japa da niñowa har ot'at'ohö nuya jö'iyu.

⁵ Ha nö'ö bi 'yambabi'u:

—Hangu ya thuhme gi pe'su.

Ne bi 'ñeñ'u:

—Yoto.

⁶ Ar Hesu bi 'bepa ya jö'i nda hñu har hai 'mu. Bi guxa nuya yoto ya thuhme, bi umba njamödi Jö. Bi heke ne bi hyemba yá maxte, ha nuyá maxte bi mokwa ya jö'i.

⁷ Mi pes'u n'ehe 'ra ya tsi hwö. Bi jöp'ö n'ehe, ne bi mehna nda m'okwa ya jö'i.

⁸ Bi ñuñ'u ne xa bi niñö. Bi njo nuya xeni xki bongi, ne bi ñuxa yoto m'ots'e.

⁹ Mi tsu ngu yon'atenthebe nu'u bi ñuni, ne ar Hesu bi 'ñedi bi mehni bi ma'u.

¹⁰ M'efa bi boxkwi yá maxte har motsa, ne bi ma'u har hai Dalmanuta.

Ar t'a nt'udi

(Mt. 16:1-4; Lk. 12:54-56)

¹¹ Ba e 'mu ya denga'bepate nda ntsahñökiwi, ne mi apa nda uta n'ar nt'udi ndi 'ñe mhets'i, ne njap'u nda tsati.

¹² Ar Hesu bi 'yents'a n'ar ngöts'i dumui, ne bi 'ñenö:

—Yo'ö a ya nt'udi nuya ts'ojö'i 'bupya. Xa majöni di xi'ahu, hinda ma da t'umbabi.

¹³ Bi zop'u'u, ne bi mengi bi yut'a har motsa, bi 'raxa 'randi ar ngwani.

Yá nt'uti ya denga'bepate

(Mt. 16:5-12)

¹⁴ Yá maxte bi pumhni nda hñöxa ya thuhme, ne honse n'a mi hö'u har motsa.

¹⁵ Har Hesu bi 'ñembabi'u:

—Zot'a ri dahu ne jamasubihu yá nt'usthuhme ya denga'bepate ne yá nt'usthuhme ar Erode.

16 Mi ñöxhnatho n'a ngu n'a mi eñ'u:
—Xikagihu njap'u ngetho hinda höhu ya thuhme.

17 Mi böta ar Hesu, bi 'ñembabi'u:
—Hage xa gi ñöxnathohu gi noñhu hinte gi pe'su ar thuhme. Wa hinxi xota ri mfenihu, ne xi meda ri ñöhu.

18 Ha hingi zo ri dahu, wa hingi xo ri guhu, ne xka pumhnihu.

19 Nú'mu nda hembra kut'a thuhme ngudminthebe ya jö'i, hangu m'ots'e ya xeni ga ñu'su.

Bi dö'u ne bi 'ñenö:

—'Ret'amayoho.

20 —Ne nú'mu nda hembra yoto thuhme yon'atenthebe ya jö'i, hangu m'ots'e ya xeni ga ñu'su n'ehe.

Ne bi 'ñeñ'u:

—Yoto.

21 Ar Hesu bi 'ñembabi'u 'mu:

—Hanja hinxi zoda ri mfenihu.

N'ar goda bi t'othe núnu Betsaida

22 M'efa ar Hesu ba e Betsaida, ne ka ba ts'impanu n'ar goda, ne mi t'apa ar möte nda hñu'spa ár 'ye.

23 Bi mipa ár 'ye ar goda 'mu, ne bi guka nthi ar hnini. Bi zospa ár da, bi hñu'spa ár 'ye, ne bi 'yambabi ha mi handa n'a tsi tui.

24 Nö'ö mi wadi bi hyandi bi 'ñenö:

—Di handa ya jö'i ñhehwi ya za, 'yo.

25 Ne bi hñu'spa ár 'ye man'agi hár da, bi japi bi hyandi. Ne bi ho yá da, bi hyanda yap'u, ne bi hyanda gatho xiñho.

26 Ar Hesu bi meḥna ár ngu, ne bi hñu'mba ár muḥi bi 'ñembabi:

—Yo ma gi kut'a har hnini.

Ar Pedro bi damajöni

(Mt. 16:13-20; Lk. 9:18-21)

27 Ar Hesu bi bongwi yá maxte, bi ma ha ya t'ulo hnini har hai Nsesarea Filipino. Ne nú'mu mi ne ar 'ñu, bi 'yambabi yá maxte:

—Togo enga ya jö'i go geke 'nö.

28 Bi dö'u njawa:

—'Ra enö gar Xuwa Xixthe, ma'ra gar m'eḥni Elia, ha ma'ra enö go ge'e n'a nuya m'eḥni mi 'bu mam'et'o.

29 Nu'mú nö'ö bi 'ñembabi:

—Xi'ahu, togo gi eñhu go gekaga.

Bi dö ar Pedro ne bi 'ñenö:

—Nu'ge go gar Kristo xi 'ñex'a Jö.

30 Ar Hesu bi 'ñembabi hinto nda xipabi'u.

Ar Hesu bi mö ma nda tho

(Mt. 16:21-28; Lk. 9:22-27)

31 Ne bi ndui bi uti mi mahyoni nda tho nzeye ya thogi Nö'ö Togo ba e bi Njö'i. Ne nda utsa ya dönziandö, ya ndömöjö ne ya böt'ofö. Nda tho, ne ár hñupa nda mengi nda nte man'agi.

32 Mi ot'wa ar 'ñu xiñho. Nu'mú ar Pedro bi guki ne bi ndui bi hñu'mba ár muḥi hinga nda jap'u.

33 Nunar Hesu bi ñhanda habu mi 'ba yá maxte, ne bi zu ar Pedro bi 'ñembabi:

—Di mawa, ts'ondöhi. Ngetho hinga temba ár mfeni Jö, gi tembatho yá mfeni ya meximhai.

34 Bi zohna ya jö'i ne yá maxte, bi 'ñembabi:

—Nö'ö togo ne da dengagi, mahyoni da pumh-nise ár te, ne da ñ'ent'atho ga ñ'o'be.

³⁵ Ngetho nö'ö togo ne da japi da k'ont'a ár te, ma da 'bedi. Ha nö'ö togo ent'i da unga ár te da dengagi ne da mönga ar hoga mhö, ma da dinga ar te hiñham'u da göts'i.

³⁶ Ngetho tema ñho da gukwa n'ar jö'i, da dö gatho nö'ö te jawa har ximhai ne da 'be ár pa.

³⁷ Tema tsá da unga n'ar jö'i da danga ár pa.

³⁸ Ngetho nö'ö togo da ntsá da datka majöni ha yá nthandi nuya ts'ojö'i 'bu nuya payu, ne da ntsá da mönga ma mhö, Nö'ö Togo ba e bi Njö'i ma da ntsá n'ehe xta ehe di hömpa ár nsunda ár Dada, ne di ñ'owi ya hoga enxe.

9

¹ Bi ñembabi n'ehe:

—Xa majöni di xi'ahu, gi 'buhuwa 'rapya, hingi ma gi tuhu, m'et'o ma gi hyanthwu ár ts'ut'wi Jö da ehe, xa di nheki ár ts'edi.

*Bi mponga ár 'bai ar Hesu
(Mt. 17:1-13; Lk. 9:28-36)*

² Mi tho 'rato mpa ar Hesu bi zixa ar Pedro, ar Hakobo ne ar Xuwa, bi boxaseyu ha n'ar t'ohö mar ñhets'i. Mi zoñ'u bi mponga ár 'bai ar Hesu hár nthandi'u.

³ Ne ár he xa mi hyats'i, bi t'axki ngu ar tse. Hinjo'owa har ximhai n'ar meni da tsá da japi da t'axki njangu'ö.

⁴ N'a mbi hyandatho yá maxte mi 'bahnu ar Elia ne ar Moise mi ñöwi ar Hesu.

⁵ Nu'mú ar Pedro bi ñemba ar Hesu:

—Ma tsi Utate'i, xiñho ga 'buhuwa. Te gi mö, ga hoje hñu ya m'et'e, n'a habu gi 'buke, n'a habu da m'u ar Moise, ne man'a habu da m'u ar Elia.

⁶ Ar Pedro mi mönga njap'u, ngetho himi pödi teme nda mö, xa xki zuyu.

⁷ N'a mba eta n'ar gui bi go'mtho, ne bi nhekinu n'ar mhö bi 'ñenö:

—Gehnu ma hmöka T'u. 'Yohu nö'ö xi'ahu.

⁸ M'efa mi mengi bi hyant'u man'agi, honse ar Hesu mi 'bahnu.

⁹ Ne mi gö'u har t'oho, bi hñu'mba yá mui'u hinto nda xipabi nö'ö xki hyant'u, nda do'mi m'et'o nda mengi nda nte man'agi Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

¹⁰ Bi kwatatho'u nunar mhönu, ne mi ñö'u n'a ngu n'a teme ndi bongu nö'ö xki mö, nda mengi nda nte man'agi.

¹¹ Ne bi 'yambabi'u ar Hesu:

—Yo'ö enga ya böt'ofu, m'et'o ma da e ar Elia, ne ka da e ar Kristo.

¹² Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Xa majöni ar Elia da e m'et'o, ne da 'ñexa xiñho man'agi gatho te jawa. Xi'mu, yo'ö xi t'ot'a har T'ofu, Nö'ö Togo ba e bi Njö'i ma da tho ya thogi, ne hinte ma da nhu.

¹³ Ha di xi'ahu, ar Elia ba ehe, ne bi 'yot'wabi gatho nö'ö mi ne ya jö'i, ngu xki t'ot'i nda tho'ö.

Ar Hesu bi othe n'ar bötsi xki nthexkwi n'ar ts'ondöhi

(Mt. 17:14-21; Lk. 9:37-43)

¹⁴ Nu mi zoñ'ö habu mi 'bu yá maxte, bi hyandi nzeye ya jö'i xa xki got'atho, ne mi ñöwi ya böt'ofu.

15 Ne mi zo'ö, gatho ya jö'i xa bi 'yo_{tho}, bi nixt'i ma ba tsudi ne bi zengwa.

16 Nö'ö bi 'yambabi:

—Tema gi ñöwihu.

17 Bi dö n'a mi 'bu har mut'i, ne bi 'ñenö:

—Tsi Utate, da tsiñ'a ma t'u nthexkwi n'ar ts'ondöhi japi da ngone.

18 Habu gatho da zudi xa hwöts'i, ne japi da 'yents'a ya fugi hár ne, xa guxt'a yá ts'i, ne 'ramtx'u di 'yot'i. Da xipa nuya ri maxte nda 'yemhö, ne hinte bi japabi.

19 Bi dö'ö ne bi 'ñenö:

—Yá böts'i_{ihu} ya me'sku. Hangu ma ga 'buhwithohu ne ga pes'ahu ar ts'eti. Ba tsinjuwa ar metsi.

20 Ne ba ts'impabi. Ha nunar ts'ondöhi mi hyanda ar Hesu, xa bi hwö'sa ar bötsi, mi zo har hai xa mi ntöni, ne xa mi ents'a ya fugi hár ne.

21 Ar Hesu bi 'yamba ár dada:

—Hangu pets'i njanu.

Ar dada bi dödi ne bi 'ñenö:

—Bi du'mbabi mi t'ulotho.

22 N'andi ent'a har tsibi ne har dehe, ne da hyohmö. Ha nu'mu da tsá te gi japi, pe'skagihe ar nhwëki ne faxkagihe.

23 Ar Hesu bi 'ñembabi:

—Nu'mu da tsá gi ñ'emui hö, ngetho nö'ö togo ñ'emui, hinter ñhembibi.

24 Ne n'agitho ár dada ar bötsi bi ñö nts'edi ne bi 'ñenö:

—Di ñ'emui. Faxkagi da hñuxa ma ñ'emui.

25 Nu mi hyanda ar Hesu ya jö'i mi ntuts'i mi kwat'i, bi zu ar ts'ondöhi ne bi 'ñembabi:

—Ts'ondöhi gone ne gogu, di 'bep'a'i gi hyehnu, ne hingi pengi gi kut'a man'agi.

²⁶ Nu'mú ar ts'ondöhi xa bi hyexa ar mhafi, ne xa bi nhwöste bi boni. Ne nunar bötsi bi gohnu wande xki du, jange nzeye mi enö:

—Xi du.

²⁷ Ha nunar Hesu bi mipa ár 'ye bi 'ñei, ne bi nangi.

²⁸ Nu mi yut'ö har ngu, yá maxte bi 'yambase:

—Yo'ö himbi tsa da eñhe.

²⁹ Har Hesu bi 'ñembabi:

—Nuya ts'ondöhiyu xi ñhembabi da boni, mahyoni ar nt'apa Jö ne ar behë.

Ar Hesu bi mengi bi mö ma nda tho

(Mt. 17:22-23; Lk. 9:43-45)

³⁰ Ne mi bonu'u, bi ñ'o'u har hai Ngalilea, ne himi ne'ö togo nda bödi.

³¹ Ngetho mi uta yá maxte, ne mi embabi:

—Nö'ö Togo ba e bi Njö'i ma da ndatwa yá 'ye ya jö'i, ne ma da tho. Ne ár hñupa da mengi da nte man'agi.

³² Ne nuyá maxte himi tso yá mfeni nö'ö mi xipabi'ö, ne mi tsu nda 'yambabi.

Togo töte ár nsu

(Mt. 18:1-5; Lk. 9:46-48)

³³ Ne bi zonga Nkapernaum, mi yut'u har ngu, ar Hesu bi 'yambabi yá maxte:

—Te ngi mpehu har 'ñu.

³⁴ Ha nu'u bi ñhetho, ngetho har 'ñu mi ñöxhnatho'u, mi honi togo ma nda ntöte ár nsu.

³⁵ Nu'mú ar Hesu bi hñudi, ne bi zohna nu'u 'ret'amayoho yá maxte, ne bi 'ñembabi'u:

—Nö'ö togo ne da m'u m'et'o, mahyoni xa da m'efa, ne da mēpa gatho nu ma'ra.

³⁶ Bi gu n'ar tsi bötsi ne bi 'ba'ma madetho, bi dets'i, ne bi 'ñembabi'u:

³⁷ —Nö'ö togo da potka ma thuhu japamasu n'ar tsi bötsi, jakamasugi. Ha nö'ö togo jakamasugi, go japamasu togo xpa penkagi.

*Nu'u togo hingo ma ñ'unihu, go faxkagihu
(Lk. 9:49-50; Mt. 10:42)*

³⁸ Ar Xuwa bi 'ñembabi:

—Tsi Utate, xta hanthe n'a engā ya ts'ondöhi juñ'a ár ts'edi ri thuhu. Da höjwe ngetho hindi ñ'owihu.

³⁹ Ha nunar Hesu bi 'ñembabi:

—Yo gi hökwabihu, ngetho hinjo'o n'a togo di ot'a ya nt'udi junka ár ts'edi ma thuhu, ne m'efa da ñömañ'ugi.

⁴⁰ Ngetho nö'ö togo hingo ma ñ'unihu, faxkagihu.

⁴¹ Nö'ö togo da 'ra'ahu n'ar tsi 'bada ar dehe potka ma thuhu ngetho yá meti'ihu ar Kristo, xa majöni di xi'ahu, hinda ma da 'be ár nthöhö.

*Ga ntsuñhu hinga othu ar ts'oki
(Mt. 18:6-9; Lk. 17:1-2)*

⁴² Nö'ö togo da japi da da n'a nuya tsi bötsi ñ'emugi, xiñho da ts'utwa n'ar dojuni hár 'yuga nö'ö ar jö'i'ö, ne da t'ent'a har dehe.

⁴³ Nu'mu ri 'yehu da ja'ahu gi tahu, hyeju. Xiñho gi kuthu mhets'i di k'at'a n'a ri 'yehu, ne hingi mewihu gatho yoho ri 'yehu har tsibi hiñham'u da hwet'i.

44 Nunū hingi the ya zu'we, ha nunar tsibi hiñham'u da hwet'i.

45 Ha nu'mu ri wahu ja'ahu gi tahu, hyeju. Xiñho gi kuthu mhets'i hinte di tu ri wahu, ne hinge gi mewi ri wahu har tsibi hiñham'u da hwet'i.

46 Nunū hingi the ya zu'we, ha nunar tsibi hiñham'u da hwet'i.

47 Ha nu'mu ri dahu ja'ahu gi tahu, hñöhu. Xiñho gi kuthu har ts'ut'wi Jö di k'at'a n'a ri dahu, ne hingi mewihu gatho yoho har tsibi.

48 Nunū hingi the ya zu'we, ha nunar tsibi hiñham'u da hwet'i.

49 Ngetho gatho ma da thoka har tsibi, jangu gatho ar m'oñho da t'u'sa ar u.

50 Ar u xiñho, ha nu'mu da 'be ár ñ'uxi, hanja gi ko'sfu ár nkuhi. Di hñöx'ahu ar u, ne gi 'buhu n'ar hogam'ui n'a ngu n'a.

10

*Ar Hesu bi nonga nu'u togo he ya nthöti
(Mt. 19:1-12; Lk. 16:18)*

1 Ar Hesu bi zohnu nor hai'ö, bi gu ar 'ñu bi ma har hai Nhudea 'randi ar döthe Hordan. Ya jö'i bi mengi bi mhunts'i, ne nö'ö bi uti ngu xki nzöñ'ö.

2 Bi wat'a ya denga'bepate nda hyathmö, ne bi 'yambabi ha nda tsä nda hye ár 'behñö n'ar ñ'ohö.

3 Nö'ö bi döti ne bi 'ñembabi:

—Te bi 'bep'ahu ar Moise.

4 Nu'u bi 'ñeñ'u:

—Ar Moise bi unga ar seki da t'unga n'ar he'mi ñhegi, ne nda hyep'u ár 'behñö.

5 Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Bi 'yot'a njap'u nunar 'bepatenu, ngetho xa xi me ri ñöhu.

⁶ Hár ndui, Jö bi hyoka ar ndo ne ar 'behñö.

⁷ Jange ar ñ'ohö da zop'u ár dada ne ár nönö, ne da m'uhwi ár 'behñö.

⁸ Ne nuya yohoyu da n'atho. Hindi yoho, n'ase.

⁹ Jange nö'ö xi junga Jö, hinda 'weka ar jö'i.

¹⁰ Nu mi zoñ'u har ngu, nuyá maxte bi mengi bi 'yambabi nö'ö xki wadi xki mö.

¹¹ Ne ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Nö'ö togo da hye ár 'behñö ne da nthötwi man'a, n'ar tsinganthöti.

¹² Ha nu'mu ar 'behñö da hye ár döme ne da nthötwi man'a, n'ar tsinganthöti n'ehe.

Ar Hesu bi jöpa ya tsi bötsi

(Mt. 19:13-15; Lk. 18:15-17)

¹³ Ne mi ts'impa ya tsi bötsi nda hñuxyá 'ye, ha nuyá maxte mi tsui togo mi tsihi.

¹⁴ Mi hyanda ar Hesu, bi zot'a ár mu, ne bi 'ñembabi'u:

—Hyehu ya tsi bötsi da e da zükagi, ne yo gi höjwu, ngetho gatho nu'u 'bu hár ts'ut'wi Jö, ñehwi n'ar tsi bötsi.

¹⁵ Xa majöni di xi'ahu, nö'ö togo hinda hñömba ár ts'ut'wi Jö ngu n'ar tsi bötsi, hinda ma da yutnu.

¹⁶ Ne mi thex'u, mi hu'spa yá 'ye ne mi jöpi.

N'ar ñ'ohö xa mi the yá ñho bi ñöwi ar Hesu

(Mt. 19:16-30; Lk. 18:18-30)

¹⁷ Mi boñ'ö nda mengi nda gu ar 'ñu, ba e n'a mi nixt'i ne bi ndandihmö hár wa'ö, ne bi 'ñembabi:

—Ma tsi hoga Utate, tema ga pefi ne da t'aka ar te hinda göts'i.

18 Ar Hesu bi 'ñenö:

—Yo'ö gi engagi dar hogajö'i. Hönse Jö go ar hogajö'i'ö.

19 Gi pötwa yá 'bepate Jö: Yo gi tsimba ár nthöti ri ñ'ohü, yo gi ñhote, yo gi mpë, yo gi juxa ya nhemñö, yo gi häte, 'ñe'spa ár nsu ri dada ne ri nönö.

20 Bi dö nunar ñ'ohö ne bi 'ñenö:

—Utate, gathoyü xta ot'e ndi bötsitho.

21 Nu'mú ar Hesu bi k'öt'i xa mi mödi, ne bi 'ñembabi:

—'Beta n'a te gi pefi: di ma ba pa gatho nö'ö te gi pëts'i, ne hyembabi ya hyoya, njap'u gi pë'sa ya ñhonü mañö mhets'i. Ne gi 'yent'a ri te gi e gi tēngagi.

22 Ha nö'ö mi 'yo nunar mhönu, xa bi du ár müi ne njap'u bi ma, ngetho xa mi the nzeýe yá ñho.

23 Nu'mú ar Hesu bi hyanda hár nthet'i, ne bi 'ñemba yá mahte:

—Xa xi ñhembabi da yut'a hár ts'ut'wi Jö n'ar jö'i hinte k'at'i.

24 Nuyá mahte xa bi 'yoda nö'ö te bi möñ'ö. Ar Hesu bi döti ne bi 'ñembabi'u:

—Ma tsi bötsi'ihü, xa xi ñhembabi da yut'a hár ts'ut'wi Jö nu'u togo xi hñuxyá jamfi ha ya ñho.

25 Xi ñhembabi da tho n'ar döta meüti hár gu n'ar 'yomhni, ha töte ár ñhembabi da yut'a n'a hinte k'at'i hár ts'ut'wi Jö.

26 Nu mi 'yo njap'u, bi hñuxa yá 'yo'u, ne bi 'ñeñ'u n'a ngu n'a:

—Togo da mpo 'mü.

27 Nu'mú ar Hesu bi k'öt'i, ne bi 'ñembabi:

—Nö'ö hingi tsa da 'yot'a ya jö'i, Jö hö, tsa da 'yot'ö, ngetho Jö hinter ñhembibi da 'yot'e.

²⁸ Nu'mú ar Pedro bi ndui bi 'ñembabi:

—Nuje xta tsohe xoge xta teñ'ahe.

²⁹ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Xa majöni di xi'ahu, gatho nu'u togo xi zop'u ár ngu, yá jödö, yá nju, ár dada, ár nönö, ár 'behñö, yá bötsi, wa xpa tsop'u yá hai xi dengagi mönga ar hoga mhö,

³⁰ ma da hñuxa n'anthebe ár nzeye nö'ö xi zop'u: yá ngu, yá jödö, yá nju, yá nönö, yá bötsi, yá hai, mödi da tho ya nt'utsa nuya payu, ne m'efa to'ma ar te hiñham'u da göts'i.

³¹ Nzeye nu'u 'bet'opya ma da m'efa, ha nu'u togo 'befapya ma da m'et'o'u.

Ar Hesu bi mengi bi mö ma nda tho

(Mt. 20:17-19; Lk. 18:31-34)

³² Mi 'yo ar 'ñu'u ndi ma Herusalen, ar Hesu mi 'bet'o, ha nuyá maxte xa mi 'yotho, mi teni mi ntsu'u. Nu'mú bi mengi bi 'weka nu'u 'ret'amayoho, ne bi müdi bi xipabi nuya thogi ma nda thogi. Bi 'ñenö:

³³ —Nupya gar möhö har hnini Herusalen, ne Nö'ö Togo ba e bi Njö'i ma da t'ent'wa ha yá 'ye ya ndömöjö ne ya böt'ofö. Ma da 'yent'u da tho, ne da ndatwa ha yá 'ye nu'u hingya xodyo.

³⁴ Ne ma da ts'ani, ma da n'wet'i, ma da ts'ots'i ne da tho, ha nu ár hñupa ma da mengi da nte man'agi.

Ár nt'adi ar Hakobo ne ar Xuwa

(Mt. 20:20-28)

35 Nu'mú ar Hakobo ne ar Xuwa yá t'u ar Sebe-deo, bi wat'a habu mi 'bu ar Hesu, ne bi 'ñembabi:
—Tsi Utate, di nehe gi ja ar möte gi 'raje nö'ö ma ga a'ahe.

36 Nö'ö bi 'ñembabi:
—Tema gi ne ga 'ra'ahu.

37 Bi 'ñeñ'u:
—'Rakagihe ar seki xka tsoñhe ha ri nsunda, n'a da hñuxa ha ri ñ'ei, ne man'a ha ri ngöhö.

38 Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:
—Hingi pöhu tema gi ahu. Ha gi hanthu gi tsethu ya thogi ngu ma ga tsetka.

39 Nu'u bi dödi ne bi 'ñeñ'u:
—Hö ga tsethe.

Ar Hesu bi 'ñembabi'u:
—Majöni ma gi thohu ya thogi ngu ma ga thoka.

40 Mödi njap'u, nö'ö gi ne gi hñuxu ha ma ñ'ei ne ha ma ngöhö, hinda tsä ga unga. Ma da t'umba nu'u togo xi t'ekwabi.

41 Nu mi 'yo nu'u ma 'ret'a yá maxte, bi ndui bi mbo yá kwe, himi numañho ar Hakobo ne ar Xuwa.

42 Nu'mú ar Hesu bi zoñ'u ne bi 'ñembabi:
—Gi pöhu, nu'u togo xi t'exa ngu ar ndö ha n'ar hai, exyá nsu, ne nuya xi t'exa ngu ar ñöxhmu, xa memnda ya jö'i.

43 Nu'ahu yo gi njahup'u. Nu'mu gi ne gi ndötahu, mahyoni gi pefu nu ma'ra.

44 Ne nö'ö togo gi ne gi 'bet'ohu, mahyoni gi m'egohu n'ehe.

45 Jahu ngu Nö'ö Togo ba e bi Njö'i. Nö'ö himba ehe honi togo da mepabi, ba ehe da m'ego, ne da unga ár te da gut'wa yá thai nzeye ya jö'i.

*Ar goda Bartimeo bi tsa bi hyandi
(Mt. 20:29-34; Lk. 18:35-43)*

⁴⁶ Ba e'u Nheriko, ne nú'mu mi 'yo ndi boni, mi ñ'owi yá maxte, ne nzeye ya jö'i mi teni. Ar goda Bartimeo, ár t'u ar Timeo, mi hu har 'ñu mi peti.

⁴⁷ Ne mi 'yode mar Hesu me Nasare nö'ö mi thohnu, bi ndui bi mafi mi enö:

—Hesu, ár t'u'i ar Dabi, hwëgagi.

⁴⁸ Nzeye mi tsui hinge nda mafi, ha nö'ö xa mi umbár mu mi mafi:

—Ár t'u'i ar Dabi, hwëgagi.

⁴⁹ Nu'mu ar Hesu bi m'ai ne bi mö nda ts'ohna ar goda, ne bi nsipabi njawa:

—Yo gi tu ri mu. Nangi ngut'a, zo'a'i gi ma 'nö.

⁵⁰ Nu'mu bi 'yemp'u ár pat'i, dama bi nangi ba e bi zu ar Hesu.

⁵¹ Ar Hesu bi 'ñembabi:

—Te gi ne ga ja'a'i.

Ar goda bi 'ñenö:

—Tsi Utate, di ne da xo ma da.

⁵² Ar Hesu bi 'ñenö:

—Di ma, nuna ri ñ'emui xi max'a'i xka hñöni.

Ne n'agitho bi tsa bi hyandi, ne bi denga ar Hesu har 'ñu.

11

Ar Hesu bi yut'a Herusalen ngu n'ar ndö mi tho'mi

(Mt. 21:1-11; Lk. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Nú'mu mi 'butho nda zonga har hnini Herusalen, mi pa'u get'u ha ya t'ulo hnini Betfage ne Betania, mi kuxa har t'oho Njömdoni. Ne ar Hesu bi mehna yoho yá maxte,

² ne bi 'ñembabi:

—Di möh_u har t'ulo hnini gi hanth_u 'buh_u, ne nu xki tsoñh_u, ma gi tiñh_u n'ar tsi t'ulo n'oge di thöt'i hinto xi ntoge. Gi xoth_u ne gi tsih_u injawa.

³ Ha nu'mu togo da 'ñeñ'ah_u: Yo'ö gi peh_u njap'u, 'ñemfu: Ar tsi Hmu honi, ne m'efa da mengi da kos'a man'agi.

⁴ Bi ma'u ne bi dinga n'ar tsi n'oge mi thöt'a hár goxthi n'ar ngu mi 'b_uta hár ñöni ar 'ñu, ne bi xot'u.

⁵ Ne 'ra nu'u mi 'buh_u bi 'ñembabi:

—Te gi peh_u gi xoth_u nunar tsi n'oge.

⁶ Nuya m_axte bi 'ñemba ngu xki xipabi ar Hesu, ne bi hye'u.

⁷ Ne ba ts'impa ar tsi t'ulo n'oge ar Hesu, ne bi gö'spa yá pat'i'u, ne bi nto'ö.

⁸ Ne nzeye mi xi yá pat'i har 'ñu, ha ma'ra mi tokwa ya xiza ne mi pokwa hab_u nda thogi.

⁹ Nu'u mi 'bet'o ne nu'u mi 'befa mi ma'u ne mi enö:

—Xa nsunda Jö. Dá jöpa Jö ár m'ehni.

¹⁰ Dá jöpa Jö ár ts'ut'wi ma paleh_u ar Dabi xi 'ñep'u. Nsunda Jö bi 'b_u mhets'i.

¹¹ Ne bi yut'a ar Hesu núnu Herusalen ne har dönganijö. Ne mi wadi bi hyanda gatho ár nthet'i, bi menga Betania bi mewi yá m_axte, ngetho mi fudi nda nxui.

Ar 'bai'iuxi bi ts'ui

(Mt. 21:18-19)

¹² Nu ár hyax'ö mi boñ'u har hnini Betania, ar Hesu bi ntunthu.

¹³ Bi hyanda yap'u n'ar 'bai'iuxi xa mi heda yá xi, bi ma ba k'öni, xömhö nda dinga te nda zi. Nú'mu mi zöni hinte bi dini ngetho himyá pa ya iuxi.

14 Nu'mú bi 'ñemba ar 'baj'iuxi:
—Hinto man'a da zimp'a ri sofo.
Ne nuyá m̄axte bi 'yō tema xki mö.

Ar Hesu bi p'axt'a ar dönganijö
(Mt. 21:12-17; Lk. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

15 Ba e'u Herusalen 'mü, ne mi yut'a ar Hesu hár
thi ar dönganijö, bi müdi bi 'yenga nu'u togo mi
mpa ne mi ntai. Ne bi p̄spa yá mexa ya patbojö,
ne yá nthuts'i nu'u mi pa ya domtxu.

16 Ne hinto mi hegi nda na'sa ar nijö te mi muts'i.

17 Ne mi utwabi njawa:

—Ha hinxka nehü habü enö: Ma ngu n'ar ngu
habü da mat'a Jö gatho ya hnini 'bü har nxidi ar
ximhai. Ha nu'ahü xka jafü ngu n'ar oki habü
ñ'önga ya bë.

18 Ne bi 'yō nuya böt'ofö ne nuya ndömöjö, mi
hongá hanja nda hyohmö. Himi tsá te nda jap'u,
mi tsu ya jö'i, ngetho xa mi numañho'u ár nt'uti mi
udi.

19 Ha mi nxui ar Hesu bi zohnü ar hnini, bi ma.

Ar 'baj'iuxi xki ts'ui bi 'yot'i
(Mt. 21:18-22)

20 Ne mi thohnü man'agi ár hyax'ö, bi hyant'u
xki 'yot'a ar iuxi xoge ár 'baj ne yá 'yu.

21 Nu'mú ar Pedro bi beni, ne bi 'ñembabi:

—Utate, ndi nunar 'baj'iuxi ga tsui, bi 'yot'i.

22 Bi dö ar Hesu ne bi 'ñembabi:

—Ñ'emuihu Jö.

23 Ngetho majöni di xi'ahü, nö'ö togo da xipa
nunar t'ohonü: 'Baj di ma ba tso har ñhonthe, ne
hindi yomi, ne kaxmbeni da njap'u, ma da thogi
nö'ö xi beni.

24 Jange di xi'ahu, gatho nö'ö gi 'yafu Jö, kaxmbenihu ma gi hñöñhu.

25 Ne nú'mu gi afu Jö, pumbabihu ma'ra nu'mu ja te gi tsamañ'uhu, ne njap'u ri Dadahu bi 'bu mhets'i da pump'a'ihu ri ts'okihu n'ehe.

26 Ngetho nu'mu hingi pumbabihu ma'ra, ri Dadahu bi 'bu mhets'i hinda pump'a'ihu ri ts'okihu n'ehe.

*Ar Hesu bi t'ambabi togo mi hömpa ár ts'edi
(Mt. 21:23-27; Lk. 20:1-8)*

27 Ba penk'u man'agi har hnini Herusalen, ne nu mi 'yo har dönganijö, ba e bi zu ya ndömöjö, ya böt'ofu ne ya dönziandö,

28 ne bi 'ñembabi'u:

—Togo gi hömpa ár ts'edi, ne togo xpa peñ'a'i gi 'yot'a nö'ö gi pefi.

29 Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Ma ga aña'ahu n'ar nt'a'ani n'ehe. Nu'mu gi thöhu, ma ga xi'ahu togo di hömpa ár ts'edi ga ot'a nö'ö di pefi.

30 Nunár xixthe ar Xuwa, ha xki 'ñe mhets'i, wa xki mehnatho ya jö'i. Xikagihu.

31 Nu'u mi ñöse mi eñ'u:

—Nu'mu ga xifu ndi 'ñe mhets'i, ma da 'ñengagihu 'mu: Yo'ö hinga ñ'emuibihu.

32 Ha nu'mu ga eñhu xki mehnatho ya jö'i, ma da mbo yá kweyu.

Mi tsu ya jö'i, ngetho mi nu'u ar Xuwa ngu ár m'ehni Jö.

33 Jange bi dö'u ne bi 'ñembabi ar Hesu:

—Hindi pöhe.

Nu'mú bi dö'ö ne bi 'ñembabi'u n'ehe:

—Njap'u nuga hinga xi'ahu togo xpa penkagi ga ot'a nö'ö di pefi.

12

Ár 'bede ya ts'oñhandi

(Mt. 21:33-46; Lk. 20:9-19)

¹ Nu'mú ar Hesu bi ndui mi utam'ede:

—N'ar ñ'ohö bi 'ñet'a n'ar hwöhi'obxi, bi guxa n'ar jödo, ne bi 'ya'ma n'ar moto habu nda de'mi. Bi hyoka n'ar he'sangu nda hyanda xoge. M'efa bi umba ñhandi ma'ra nda su, ne bi ma yap'u.

² Mi zonga ar pa bi mehna n'ar 'bego ma nda k'ö'sa ya ñhandi, ne nda 'yapa ar sofo ndi 'ñepi nda hñöni.

³ Ha nu'u bi gu bi fenza ne bi kots'i, honse ya 'ye bi hñöts'i.

⁴ Nö'ö togo már meti ar hwöhi, bi mengi bi mempabi man'ar 'bego. Nuyü bi hyoxa ya nk'ahni, bi zamba ár ñö ne bi kos'u n'ehe.

⁵ Bi mengi bi mehna man'a, ne nunu bi tho. Ne njap'u bi mengi bi mehna nzeye, 'ra mi fenza ne ma'ra mi ho.

⁶ Ár ngöts'i, mi 'ñe n'ár t'u xa mi mödi, bi mempabi n'ehe, mi eñ'ö: Numa t'u ma da numansu.

⁷ Nuya 'bego'u bi 'ñenga n'a ngu n'a: Gehnu togo ma da gohwi ya ñho. Ba ehü ga hohü ne ga kohwihü yá ñho.

⁸ Ne bi gu'u bi hyo, ne bi 'yeñ'u nthi har hwöhi.

⁹ Tema da mehmo nuna togo ár meti ar hwöhi 'mu. Ma da ehe ne da hyo ya ts'oñhandi, ne da thokwa ár 'befi ma'ra ya 'bego.

¹⁰ Ha hinxka nehü nunar t'ofonu enga njawa:

Nö'ö ar do bi 'yemp'u_hmö ya guxjödo,
nupya gehnu ar müdi do xi nju'spa ár nijö Jö.

¹¹ Gesē Jö xi 'yot'a njap'u,
ne di hanthü nzātho nö'ö bi 'yot'e.

¹² Nuya ndö xa mi nemhö'u nda gu, ngetho bi zo
yá mfeni go mi hox'u nunar 'bedenu. Hõsē mi tsu
nda mbo yá kwe ya jö'i mi 'buhnu, jange bi zohnu
bi ma'u.

*Ar Hesu bi nõnga ar bojö jot'a ya ndö
(Mt. 22:15-22; Lk. 20:20-26)*

¹³ Ba 'bempabi 'ra ya denga'be_pate ne 'ra yá
ñ'owi ar Erode, xömhö nda dinga te nda hyoxa ar
Hesu.

¹⁴ Mi zo'u bi 'ñembabi:

—Utate, di põhe gi mönga nö'ö majöni, ne hinto
gi tsu, ngetho hingi hwanta ya jö'i, majöni gi u ár
'ñu Jö. Hage xiñho ga umfe ar bojö jot'a ar Sesar.
Ga uñhe wa hin'ö.

¹⁵ Ha nö'ö bi bötwa yá ts'omfeni, bi 'ñembabi'u:

—Yo'ö gi ne gi hyakagihü. Ba hönkagihü n'ar bojö
ga handi.

¹⁶ Nu'u ba hömpa n'ar bojö, ne bi 'ñembabi'u:

—Togo ár meti ar hmi huxkwa ne nö'ö te mö.

Ne bi dö'u:

—Ár meti ar Sesar.

¹⁷ Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Umfu ar Sesar nö'ö ár meti'ö, ne umfu Jö nö'ö
ár meti'ö n'ehe.

Ne xa bi 'yo'u.

*Ya dengamöjö bi ñ'ani ar menga nte
(Mt. 22:23-33; Lk. 20:27-40)*

18 Nu'mú ba ep'u ya dengamöjō nu'u hingi ñ'emui da mengi da nte nu'u xi du, ne bi 'yambabi njawa:

19 —Utate, ar Moise bi zogagihu har t'ofō, nu'mu n'ar ñ'ohō da du ne da zo ár 'behñö hinte xi dinga ar bötsi, nu ár jödō da nthōtwi ar 'ranxu, ne da gu'spa ár thuhu ár jödō man'agi.

20 Gi numhö: Mi 'bu yoto ya ñ'ohō mi njödō. Nunar 'bet'o bi nthōti, ne bi du hinte bi zo ar bötsi.

21 Ne nunár ñoho bi nthōtwi ar 'ranxu, ne bi du. Njap'unu himbi zokwa ar bötsi, ne nunár hñu bi njap'u n'ehe.

22 Ne bi njap'u gathō yoto, ne hinte bi dinga ar bötsi. Ár ngöts'i bi du ar 'behñö n'ehe.

23 Nú'mu xta zo ar menga nte, ne da nank'u, togo ár 'behñönu 'mu, ngetho bi nthōtwi gathō yoto ya ñ'ohō mi njödō.

24 Nu'mú ar Hesu bi dödi ne bi 'ñembabi'u:

—Xi ts'oka ri mfenihu, ngetho hingi pōhu ar T'ofō, ne hingi pōthwu ár ts'edi Jö.

25 Ngetho nu xta mengi da nte ya jö'i man'agi, hinda ma da t'adi, ne hinda ma da nthōti, ngetho ma da ñhehwi yá enxē Jö bi 'bu mhets'i.

26 Ha nö'ö nt'ani wa pengi da nte nu'u xi du wa hin'ö, ha hinxka nehū hár t'ofō ar Moise nú'mu mi zo Jö ha n'ar 'minza mi zo, ne bi 'ñembabi: Nuga ár Jögi ar Abra, ar Isa, ne ar Hakob.

27 Jö go ár Jö nu'u te, hinge nu'u xi du. Jange nu'ahu xa xka 'be ri mfenihu.

*Ar döta 'bepate
(Mt. 22:34-40)*

28 Bi wat'a n'ar böt'ofö xki 'yode xki dödi xiñho, ne bi 'yambabi:

—Ndana ar 'bepate töpa ár nsu gatho nu ma'ra.

29 Ar Hesu bi döti:

—Nunar 'bet'o 'bepate gehnu: Ha gi ohu, menguhu Israel. Ar tsi Hmu ma Jöhu, n'atho.

30 Xa gi 'ñet'a ri mu, gi hñuxa ri mfeni, gi 'yent'a ri te ne ri ts'edi gi mö Jö ri Hmu. Gehnu ar 'bepate töte ár ts'edi.

31 Ne nor ñoho di hñöts'i: Gi mö ri mijö'iwi ngu gi mhöse. Hiñ'otho man'ar 'bepate di töte ár nsu.

32 Nu'mú nunar böt'ofö bi 'ñembabi:

—Xiñho, Utate. Majöni nö'ö xka mö, n'adar Jö 'bui ne hinjo'o man'a.

33 Ne nö'ö togo et'a ár mu, huxa ár mfeni, ent'a ár te ne ár ts'edi da mö Jö, ne da mö ár mijö'iwi ngu mhöse, töpa ár nsu gatho nuya m'oñho ne ya ñhöt'i.

34 Ar Hesu nu mi hyandi mi ja ár mfödi, bi dödi ne bi 'ñembabi:

—Hingi 'yo yap'u gi kut'a hár ts'ut'wi Jö.

Ne hinto bi ne bi 'yot'wa ma'ra ya nt'ani.

Yo'ö mhö ar Kristo ár t'u ar Dabi

(Mt. 22:41-46; Lk. 20:41-44)

35 Ar Hesu mi uta ya jö'i har dönganjö, ne mi enö:

—Yo'ö engä nuya böt'ofö ar Kristo ár t'u ar Dabi.

36 Ngetho gesë ar Dabi bi 'ñenö xki nzinga ár Hñö Jö:

Jö ar Dada bi 'ñemba ma tsi Hmu:

Hñu ha ma ñ'ei ga huxkwi,

to'mi ga tsiñ'a nuya ri ñ'uni ga tsep'a ha ri wa.

37 Gesë ar Dabi embabi ár Hmu. Yo'ö mhö ár t'u 'mu.

Ne nzeyë ya jö'i xa mi johya mi ots'e.

Ar Hesu bi nomba yá ts'o'befi ya böt'ofu
(Mt. 23:1-36; Lk. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ar Hesu mi embabi ya jö'i ha yá nt'uti:

—Jamasuh hinda ka'ahu ya böt'ofu, xa ne da ñ'o di he yá dutu ko'mba yá wa, ne xa ne da nzengwabi ya jö'i di 'benga nt'ek'ei nú'mu 'yo har tai.

³⁹ Xa ne da hñuxa ha ya 'bet'o nthuts'i ha ya nijö ne ha ya ñhuni.

⁴⁰ Nuyu tekwa yá ngu ya tsi 'ranxu, ne ot'a 'ra ya nsadi ra ma, ne da go'mahmö. Njap'u ma da hñönga n'a ra döta mfeiyu.

Ár m'oñho ar tsi hyoya 'ranxu
(Lk. 21:1-4)

⁴¹ Ar Hesu mi huhnu mi ñhandwitho ár nt'utm'oñho ar nijö. Mi handi hanja ya jö'i mi pa mi tsohnu yá m'oñho, ne nu'u mi pe'sa yá ñho xa mi ut'a nzeye.

⁴² Ne ba e n'ar tsi hyoya 'ranxu, bi 'yut'a yoho ya tsi bojö himar mhödi.

⁴³ Nu'mú ar Hesu bi mat'a yá maxte, ne bi 'ñembabi:

—Xa majöni di xi'ahu, nunar tsi hyoya 'ranxunu, töte ár döta ár m'oñho, xi döta gathu nu ma'ra unga yá m'oñho n'ehe.

⁴⁴ Ngetho gathu xi unga nö'ö pongwabi. Ha nunu, mödi mi hyoya, bi unga gathu nö'ö mi pe'shmö nda zi.

13

Ar Hesu bi mö nda nhwata ar dönganijö
(Mt. 24:1-2; Lk. 21:5-6)

¹ Mi bonga ar Hesu har dönganijö, n'a nuyá máxte bi 'ñembabi:

—Utate, ndi, tengu ár nzátho ya do ne ár ñhets'i yá jödo ar nijö.

² Ar Hesu bi dödi ne bi 'ñenö:

—Ha gi handa nuya döta jödoy. Gatho ma da thext'i, hinda ma da go n'ar do mañör midowi.

Ya nt'udi di 'bet'o ne ka da e ar ngöts'i

(Mt. 24:3-28; Lk. 21:7-24; 17:22-24)

³ Mi zonga ar Hesu har t'ohö Njömdöni, bi hñudi mi ñhandwi ar dönganijö. Ha nu ar Pedro, ar Hakobo, ar Xuwa, ne ar Andre bi 'yambase:

⁴ —Xikagihe, ham'u ma da tho gathoyu. Tema nt'udi ma da nheki, ne da födi 'bap'utho da göxa gathoyu.

⁵ Ar Hesu bi dötwabi'u ne bi 'ñembabi:

—Jamasuh, yo ma gi ñheh to da ka'ahu.

⁶ Ngetho ma da e nzey togo da gumka ma thuhu da 'ñenö: Nuga go dar Kristo. Ne njap'u da ka nzey ya jö'i.

⁷ Ha nú'mu xki 'yohu habu gatho di ja ya tuhni, ne ma'ra ma da ndui, yo gi tu ri muihu. Ngetho mahyoni da tho njap'u, mödi hinxi zota ár ngöts'i ar ximhai.

⁸ Ngetho ya hnini ma da ntukwi yá mihniniwi, ya ndö ma da ntunkwi yá mindöwi. Ne xa hagatho ma da nhwönga ar hai, ne ma da nja ar thuhu, ne ya jö'i xa di muxmatho. Hönse ár nduinu ya ugi xi 'ñep'u.

⁹ Ha ntsunsehu, ngetho ma da ts'ix'ahu ha ya ts'ut'wi, ne da mfenza'ihu ha yá nijö ya xodyo. Ma da m'ap'ahu ha ya ts'ut'wi ne ya ndö ngetho

gi tēngagihu, njap'u da tsā gi dathu majōni xka pōkagihu.

¹⁰ Ne mahyoni m'et'o da mhōnga ar hoga mhō ha gatho ya hai jawa har ximhai, ne ka da e ar ngōts'i.

¹¹ Ha nu'ahu, nu xta ts'ix'ahu ma da ndat'ahu ha ya ndō, yo gi tu ri muihu tema gi mōñhu, ne hingi hyoñhu tema gi thōhu. Ge'mu ma da t'a'ahu tema gi mōñhu, ngetho hingo ge'ahu togo gi ñōhu, go ñō ar Hñō Jō 'bu ha ri muihu.

¹² Nuya njödō ma da dase ar jödō da tho. Ne nuya dada ma da dase yá bötsi, ha nuya bötsi ma da gu yá dada da hyo.

¹³ Ne gatho ma da utsal'ihu ngetho gi tēngagihu. Nō'ō da zetatho, da do'mi da göxa xoge nuya thogiyu, go ma da mpo'ō.

¹⁴ Ha nú'mu xki hyanthu ar ts'oki xi nts'otho di 'bu habu hingi ho da m'ui, ngu bi 'yot'a ar m'ehni Dañe (nō'ō togo nehe, dá bödi xiñho teme ne da mö), nu'u togo gi 'buhunu Nhudea, di ma ba ñ'ōñhu ha ya t'ohō.

¹⁵ Nu'u togo gi tohu mañō ar ngu, yo ma gi kuthu te gi juju. Nixt'i di möhu.

¹⁶ Ha nu'u togo gi 'yohu har 'batha, yo ma gi penju gi juju ri pat'ihu.

¹⁷ Hwēkate nu'u ya 'behñō di ñ'u, ne nu'u di tsi yá bötsi di tsuda nuya pa'u.

¹⁸ Yapabihu Jō, nunar pa gi nixt'ihu, hinda dat'a ya pa xi ntse.

¹⁹ Ngetho nuya pa'u xa ma da nja ya thogi ngu hinxka hyanthu man'a, nú'mu Jō bi hyoka ar ximhai, ne xta thogi hinda ma da nja man'a ngu'ō.

²⁰ Ha nu'mu ar tsi Dada hinda japi da göxa nuya pa'u, hinto ma da bonk'mu. Ma da jös'ö, ngetho ma da ma_xa togo xi hwañ'ö.

²¹ Jange nu'mu da t'eñ'ahu: Ndi, ka bi 'bukwa ar Kristo, wa da t'eñ'ahu: Ndi, bi 'buhnu, yo ma gi jafumasu.

²² Ngetho ma da nja ya kate Kristo ne ya kate m'ehni. Ne ma da 'yot'a ya döta nt'udi da hyat'a ya jö'i, ne nu'mu da tsahmö, da hyat'a nu'u xi hwahna ar tsi Dada.

²³ Ha nu'ahu, zot'a xiñho ri dahu, ngetho xta xi'ahu nö'ö ma da thogi.

*Ár ño'gi ñehe Nö'ö Togo ba e bi Njö'i
(Mt. 24:29-35, 42-44; Lk. 21:25-36)*

²⁴ Nú'mu xta göxa nuya pa'u ñ'utho, ar hyadi ma da m'exui, ha nunar zönö hinda ma da unga ár hyats'i.

²⁵ Ne nuya tso ma da hyoï, ha nuya ts'edi bi 'bu mhets'i ma da nhwöt'i.

²⁶ Ne ma gi hyanthu 'mu Nö'ö Togo ba e bi Njö'i, ma da nheki di e ha ya gui, di hö n'ar döta ts'edi ne n'ar döta nsunda.

²⁷ Ne ma da mehna yá enxe 'mu, da muspa gatho nu'u togo xi hwañ'ö xoge hár nxidi ar ximhai, ne habu di göxa mhets'i.

²⁸ Hyanthu ar 'bai'iuxi ne beñhu tema utkagihu: Nú'mu pöxa yá n'ogi ne k'onts'a yá xi, gi pöhu 'bap'utho ar pahyadi.

²⁹ Njap'u nu'ahu n'ehe, nu xki hyanthu da tho gatho nuya thogiyu, pöhu, 'bap'utho da göxa xoge.

³⁰ Xa majöni di xi'ahu, hinda theta nuya jö'i 'bu nuya payu, ne xi wadi xi tho gatho nuya thogiyu.

³¹ Mödi da m'edi ar mhets'i ne ar ximhai, nuya mhö xta mönga, hinda ma da m'edi.

³² Nor pa ham'u ma da göxa xoge hinto pödi. Nuya enxe bi 'bu mhets'i hingi pöhmö n'ehe, ne ár T'u Jö hingi pödi, honse ar Dada go p'ö.

³³ Zothu ri dahu, ndo'mhu ne 'yafu Jö, ngetho hingi pöhu ham'u da zo ar ngöts'i.

³⁴ Ñhehwi n'ar ñ'ohö bi ma yap'u, bi zo ár ngu ne bi umba ar ts'edi nuyá 'bego. Bi zokwa yá 'befi n'a ngu n'a, ne ar sugoxthi bi xipabi hinge nda ñ'öhö.

³⁵ Jange ndo'mhu, ngetho hingi pöhu tema xenimpa da ep'u togo ár meti ar ngu, wa xta nde, made nxui, hár mhafi ar boxi, wa xta hats'i.

³⁶ Nu'mu n'a nda ep'utho, hinda diñ'ahu gi öthu hingi to'mhu.

³⁷ Ne nö'ö di xi'ahu, get'ö di xipabi gatho: Ndo'mhu.

14

*Ya ndöxodyo mi nkohi hanja nda gu ar Hesu
(Mt. 26:1-5; Lk. 22:1-2; Jn. 11:45-53)*

¹ Ár yopap'u mar baxjwa ne ar dango mi ts'i ar thuhme himi jots'i, nuya ndömöjö ne ya böt'ofö mi hongá hanja nda gu ar Hesu ñ'öntho, ne nda hyo.

² Ne mi eñ'u:

—Hinda tsá ga juhu ha ya pa dango, ngetho da muxma ya jö'i.

*Ar Hesu bi nhö'spa n'ar hogañuni núnu Betania
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)*

³ Nu mi 'buhnü Mbetania hár ngu ar Simu xki hye ar hñeni tsit'ando'yo, ne nú'mu mi hu har mexa, n'a mba ep'utho n'ar 'behñö mi hö n'ar xito

t'axdo, mi po n'ar hogañuni xa mar mhödi. Bi tehma nunar xito ne bi nö'spa ár ñö ar Hesu nunar hogañuninu.

⁴Ja 'ra togo bi mbo yá kwe, ne mi eñ'u:

—Yo'ö xi t'emp'utho nunar hogañuninu.

⁵Ngetho mi tsá xi 'ba ngu n'a njeje ár nthöhö n'ar jö'i, ne xi themba ya tsi hyoya.

Ne xa mi theñ'u nuna tsi 'behñö.

⁶Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Hyehunu. Yo'ö gi theñhu. Nzatho nö'ö xi 'yotkagi.

⁷Nuya hyoya hyax'mu ma gi 'buhwihu, ne da tsa gi 'yothwu ar ñho nu'mu gi nehü. Ha nuga hinge hyax'mu ma gi hyandgagihuwa.

⁸Nunu xi umbár müi xi 'yot'a nö'ö mi tsá nda mefi. Ne nunar hogañuninu xi goxkagi, gehnu n'ar ñhoki di to'ma ha ma nt'agi.

⁹Xa majöni di xi'ahu, habu gatho ma da mhönga nunar hoga mhönu xoge ár nxidi ar ximhai, ma da mhönga nö'ö xi 'yotnu ngu n'ar feni.

Ar Huda bi mö nda da ar Hesu

(Mt. 26:14-16; Lk. 22:3-6)

¹⁰Ar Huda Iskariote 'mu, n'a nu'u 'ret'amayoho yá maxte, bi ma ba k'önga ya ndömöjö, mi ne nda datwa ar Hesu.

¹¹Nú'mu mi 'yo'u xa bi njohya, ne bi ñöt'i nda umba ar bojö. Ha nunar Huda mi honi hanja nda tsá nda datwabi'u.

Ar tsi Hmu bi zogi nda ts'impa ár t'oxi

(Mt. 26:17-29; Lk. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

12 Nö'ö ar pa bi ndui ar dango ts'i ar thuhme hinxi jots'i, nú'mu mi tho ngu n'ar m'oñho ar ndöni mbaxjwa, nuyá maxte ar Hesu bi 'ñembabi':

—Habü gi ne ga hoje ar t'oximbaxjwa.

13 Ne bi mehna yoho yá maxte, bi 'ñembabi':

—Di möhu har hnini, ne nu xki nthewihu n'ar ñ'oho muxa n'ar xoni ar dehe, teñhu.

14 Nu habü da yut'i, gi 'ñembabihu nö'ö togo ár meti ar ngu: Ar Utate ba pehna ar nzengwa ga eñ'ahe njawa: Habü 'bü ar ngu di hoñhe ga tsi'be ar t'oximbaxjwa ma maxte.

15 Ne nö'ö ma da ut'ahu n'ar döta ngu di to mañö, xi thoki xiñho. Ka gi hyojunu ar t'oximbaxjwa ga tsihu.

16 Nuyá maxte mi zoñ'u har hnini, bi diñ'u ngu xki nsipabi, ne bi hyoknu ar t'oxi.

17 Nu mi nxui ar Hesu ba ehwi nu'u 'ret'amayoho yá maxte.

18 Nú'mu mi hñuhnu har mexa mi nt'oxi, ar Hesu bi 'ñembabi':

—Xa majöni di xi'ahu, n'a di ñungwihu, ma gi dagagihu.

19 Nu'u xa bi du yá müi, ne bi ndui bi 'yambabi'u n'a ngu n'a:

—Ha go geke.

Ne man'a mi embabi:

—Ha go nuga.

20 Nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi':

—N'a nu'u 'ret'amayoho togo n'adar mohi di thinthwü mahyegi ar thuhme.

21 Majöni Nö'ö Togo ba e bi Njö'i 'ba ar 'ñu da tho ngu xi t'ot'wabi, ne hwëkate nö'ö togo ma da da'ö. Xiñhohmö hinxi zokwa har ximhai.

²² Ne nú'mu mi nt'ox'u, ar Hesu bi gu ar thuhme ne bi 'yapa Jö nda jöpi. Bi heke bi hembra yá maxte, ne bi 'ñembabi'u:

—Tsihu; gehnu ma ndo'yo.

²³ M'efa bi guxa ar t'eni mi po ar t'afi'obxi, bi umba njamödi Jö, bi thokwa yá maxte, ne gatho bi zi n'a tsi nts'iki.

²⁴ Ne bi 'ñembabi'u:

—Gehnu ma ji ma da nhö'mi da epa ár ñho nzeze ya jö'i, ne njap'u da go ar 'ra'yo nkohi.

²⁵ Di xi'ahu, hinga pengi ga tsipa ár t'afi ar 'bai'obxi nuya payu. Ma ga to'mi ga tsi ma'ra'yo hár ts'ut'wi Jö.

Ar Hesu bi mö nda kongga ar Pedro

(Mt. 26:30-35; Lk. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Nu mi wadi bi ntu'u n'ar jöhñö, bi boñ'u ndi ma har t'ohö Njömdoni.

²⁷ Nu'mú ar Hesu bi 'ñembabi'u:

—Nunar nxuinu gatho ma gi hyegasegihu, ngetho xi t'ot'a har T'ofö, enö njawa: Ma ga ho ar ma'yo, ne da mfont'a xoge yá deti.

²⁸ Ha nú'mu xka pengi ga nte man'agi, ma ga 'bet'o gar nthehunu Ngalilea.

²⁹ Nu'mú ar Pedro bi 'ñenö:

—Mödi gatho nu'u ma'ra da hyek'a'i, nuga hinga ma ga hek'ase.

³⁰ Ha nu ar Hesu bi 'ñembabi:

—Xa majöni di xi'a'i, nunar nxuinu hinxi zöta ár ñoho ár mhafi ar boxi, ha nu'ge ya xka kongagi hñu'gi.

³¹ Ha nunar Pedro himi tsaya mi enö:

—Mödi ga tuga n'ehe, hinga koñ'a'i.

Ne gatho nu ma'ra mi mönga njap'u n'ehe.

*Ar Hesu bi 'yapa Jö ár Dada núnu Getsemani
(Mt. 26:36-46; Lk. 22:39-46)*

³² Ba e'u núnu habu t'embabi ar Getsemani, ne ar Hesu bi 'ñemba yá maxte:

—Hñuhwa. Nuga ma ga apats'u Jö ma Dada.

³³ Ne bi zixa ar Pedro, ar Hakobo, ne ar Xuwa, ne bi ndui xa bi du ár mui.

³⁴ Bi 'ñembabi'u:

—'Butho ga tu ar dumui. Kohuwa ne ndo'mhu, yo gi öhu.

³⁵ Bi tho man'a tsi tui ár yap'u ne ka bi ndandihmönu. Ne bi 'yapa Jö, nu'mu nda tsahmö, hinge nda zopabi nuya thogi ñ'u'utho mi ep'utho.

³⁶ Ne mi enö:

—Ma tsi Dada'i, nu'ge hinter ñhembabi'i. Hñöga nuya thogi xi 'ñep'u. Mödi hindi ne gi 'yot'a ngu di nega, 'yot'a ngu gi nege.

³⁷ M'efa ba ehe ne bi dinga nuya hñuyü mi öhö, ne bi 'ñemba ar Pedro:

—Simu, ha gi öhö. Ha himbi tsä ga nuta n'a tsi xenimpa.

³⁸ Zot'a ri dahu ne 'yafu Jö gi tsethu ya ts'othogi xta ep'u. Xa majöni ri hñöhu 'bui da tseti, ha nuna ri ndo'yohu k'at'a ár ts'edi.

³⁹ Bi ma ba apa Jö man'agi, ne bi mengi bi xipa nuya mhö xki xipa m'et'o.

⁴⁰ Nu mba pengi bi diñ'u mi öhö man'agi, ngetho nuyá da'u xa mi kö ya t'öhö, ne himi pö'u te nda dödi.

⁴¹ Ba e ár hñu'gi, ne bi 'ñembabi'u:

—Nupya hö, te ri t'öhöhu ne kö ri ndo'yohu. Xi zo ar pa xi thuts'i, ma da ndatwa ha yá 'ye ya 'yot'ats'oki Nö'ö Togo ba e bi Njö'i.

42 Nanju möhö, ba ehnu nö'ö togo ma da dagagi.

Ar Hesu bi nju

(Mt. 26:47-56; Lk. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

43 Himi jwata nda ñö ar Hesu nú'mu mba ep'u ar Huda, n'a nuya 'ret'amayoho yá maxte. Ne mi ñ'owi nzēye ya jö'i mi hö ya ndojwai ne ya za, xki mehna ya ndömöjö, ya böt'ofö, ne ya döñziandö.

44 Ha nö'ö togo mi da, xki nkohwi ya jö'i ne xki 'ñembabi:

—Nö'ö togo gi hyanthu ga tsuspa ár hmi, gehnu gi hoñhu. Juhu ne xothu xiñho gi tsixu.

45 Nu mi zoho, dama bi wat'a habu mi 'ba ar Hesu, ne bi 'ñembabi:

—Utate.

Ne bi zuts'i.

46 Nuya jö'i 'mu, dama bi wat'i ne bi gu ar Hesu.

47 Ha n'a nu'u mi 'buhwinu, bi k'o'sa ár jwai, ne bi dakwa ár gu ár 'bego ar döngamöjö.

48 Nu'mu ar Hesu bi 'ñembabi ya jö'i:

—Hage dar bë xka ehü gi mikagihu, gi höhu ya jwai ne ya za.

49 Hyax'mu ndi 'buhwihu har dönganijö, ne hinte ga jaju. Ne xi njanu, njap'u da tho ngu mönga har T'ofö.

50 Nu'mu gathö nuyá maxte bi zohnu bi nixt'i bi ma'u.

Ar bötsi bi nixt'i

51 Ha n'ar bötsi mi teni, honse xki mpaxa n'ar dutu, ne nu mi nju,

52 dama bi zop'u ar dutu ne bi nixt'i ngotho.

Ar Hesu bi m'a'ma har mhunts'andö
(Mt. 26:57-68; Lk. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ba ts'i ar Hesu bi m'amba ar döngamöjō, ne bi wat'a gatho ya ndömōjō, ya dōnziandō ne ya böt'ofō.

⁵⁴ Ha nunar Pedro bi denda yap'u, ne bi zonga hár thi ar döngamöjō, bi hñuhwi ya ndogu mi mpat'a har tsibi.

⁵⁵ Nuya ndömōjō ne gatho ar mhunts'andö, mi hongá te nda hyoxa ar Hesu ne nda t'ent'inda tho, hinte mi tiñ'u.

⁵⁶ Ngetho nzeje mi hoxa ya nhemhñō, mödi himi nthexkwi nö'ō te mi möñ'u.

⁵⁷ N'a mbi m'ata 'ra bi hyoxa ya nhemhñō, mi eñ'u:

⁵⁸ —Nuje xta ohe xi 'ñenō: Nuga ma ga yot'a nunar nijönü xi hyoka ar jō'i, ne ár hñupa ga pengi ga juxa man'a, hinte ma jō'i xi hyoki.

⁵⁹ Ha nuyü n'ehe himi nthē nö'ō mi möñ'u.

⁶⁰ Nu'mú ar döngamöjō bi m'a made ne bi 'ñemba ar Hesu:

—Ha hinte gi thōdi. Te di bonga nö'ō thox'a'i.

⁶¹ Nö'ō mi ñhetho, hinte bi dōdi. Ar döngamöjō bi mengi bi 'yani ne bi 'ñenō:

—Hage go ge'e ar Kristo, ár T'u nö'ō togo nsundabi.

⁶² Ne ar Hesu bi 'ñembabi:

—Hö, go geke. Ne ma gi hyanthu Nö'ō Togo ba e bi Njō'i di hu hár ñ'ei Jō togo pe'sa gatho ar ts'edi, ne di ehñü ha ya gui mhets'i.

⁶³ Nu'mú ar döngamöjō bi xika ár he, ngetho mi beni ar Hesu xki ñömañ'ubi Jō, ne bi 'ñenō:

—Te ga jafü man'a te da hyots'e.

64 Xka 'yohu teme xi mö. Te gi möñhu.

Ne gatho'u bi hyox'u ndi 'ñepi nda tho.

65 Ne 'ra bi muḍi mi tsots'i. Mi kotwa yá da ne xa mi umba ya mfeḍi, ne mi embabi:

—Xije togo bi meḗ'a'i.

Ne nuya ndogu xa mi umba ya mpetgu.

Ar Pedro bi konga ar Hesu

(Mt. 26:69-75; Lk. 22:55-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

66 Ar Pedro mi 'buhnu hai har thi, ne n'a mba ep'utho n'ar 'behñö mi pepa ar döngamöjö.

67 Ne mi hyanda ar Pedro mi mpat'a har tsibi, bi 'ñenö:

—Nu'ge n'ehe ngi ñ'owi ar Hesu me Nasare.

68 Ha nö'ö bi nkoni bi 'ñenö:

—Hindi pöka togo'ö. Hindi pöhmö tema gi mö.

Ne bi wat'a har goxthi. Ne ge'mu bi ma ar boxi.

69 Ne nunar 'behñönu mi hyanda man'agi, bi muḍi bi 'ñemba nu'u mi 'buhnu:

—Nunu go yá ñ'ohu'u.

70 Ha nö'ö bi mengi bi nkonga man'agi. Ne hingar ya'ö nu'u mi 'buhnu bi mengi bi 'ñembabi ar Pedro:

—Majöni nu'ge go ár ñ'owi'u n'ehe, ngetho gar me Ngalilea, ne gi ñö mahyegi ngu ñö'u.

71 Nö'ö bi ndui bi ntsate ne mi et'a made Jö, mi enö:

—Hindi pöka togo ar ñ'ohö gi noñhu.

72 Ne ar boxi bi ma ár ño'gi. Nu'mú ar Pedro bi benga nö'ö te xki mönga ar Hesu: Hinxi zota ár ñoho ár mhafi ar boxi, ha nu'ge ya xka kongagi hñu'gi. Mi oda ár mfeni njap'u, xa mi zoni.

15

Ar Hesu ma ba m'amba ar Pilato

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lk. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ár hyax'ö ra n'itho, mi wadi bi nko'u ya ndömöjö, ya dönziandö, ya böt'ofö ne gatho ar mhunts'andö, bi zix'u ar Hesu xki nsot'e, ma ba ent'wa hár 'ye ar Pilato.

² Ar Pilato bi 'yambabi ar Hesu ne bi 'ñembabi:
—Hage go ge'e ár Ndö ya xodyo.

Nö'ö bi dödi ne bi 'ñembabi:
—Hö, ngu xka mönse.

³ Ne nuya ndömöjö xa te gatho mi hot's'e.

⁴ Man'agi ar Pilato bi 'yambabi ar Hesu ne bi 'ñenö:

—Ha hinte gi thödi. Ndimhö te gatho thox'a'i.

⁵ Ha nunar Hesu hinte bi dödi, jange ar Pilato xa mi 'yotho.

Ar Hesu bi t'ent'i nda tho

(Mt. 27:15-31; Lk. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Ar ndö xki nzöi nda hyekwa n'ar 'yofadi har dango nö'ö nda 'ya'u.

⁷ Ne mi onu n'a már thuhu Baraba, xki jot'wi yá ñ'ohu, ngetho xki ñhote nú'mu xki njuts'i nda ntukwi ar ndö.

⁸ Ne mba e gatho ya jö'i, bi ndui bi 'yapabi nda umba ngu xki nzöi mi umba tat'a dango.

⁹ Har Pilato bi döt'wabi'u njawa:

—Ha gi ne ga hek'ahu ár Ndö ya xodyo.

¹⁰ Mi pö'ö xki ndatwabi ngetho xki zot'wa yá mu nuya ndömöjö.

¹¹ Ha nuya ndöyu mi ka ya jö'i nda 'ya'u nda the ar Baraba.

12 Ar Pilato bi dödi ne bi 'ñembabi'u:
—Tema gi nehü ga japka nö'ö gi emfü ár Ndö ya xodyo 'mü.

13 Ne nu'u bi mengi bi mafi, mi eñ'u:
—Tsuta har pont'i.

14 Ar Pilato mi embabi:
—Tema ts'oki xi 'yotnü.

Ha nu'u xa bi gahni bi mafi mi eñ'u:
—Tsuta har pont'i.

15 Ha nu ar Pilato mi ne nda gohwi xiñho ya jö'i, jange bi xoka ar Baraba. Ha nu ar Hesu bi mö nda n'wext'i, ne bi datwa ya jö'i nda tsuta har pont'i.

16 Nu'mü, nuya ndogu bi zixa mbo hár thi ar döta ts'ut'wi, ne bi ts'ohna gatho yá mindoguwu mi 'buhnü.

17 Ne bi gö'spabi'u n'ar thenga dutu, ne bi hñu'spabi n'ár ntsant'i ya 'mini xki m'e.

18 Bi müdi bi zengwabi'u njawa:
—Xar tsi te, ár Ndö'i ya xodyo.

19 Ne mi ju n'ar t'o mi femba ár ñö, mi tsox'u, ne mi ndandihmö mi ndöñ'u emp'ö.

20 Nu mi wadi bi t'ot'wa ar thede, bi thökwa ar thenga dutu xki njö'spabi, bi thetwa yá dutuse, ne bi njuki nda ts'uta har pont'i.

*Ár nts'uti ar Hesu har pont'i
(Mt. 27:32-44; Lk. 23:26-43; Jn. 19:17-27)*

21 Mi thohnü ar Simu me Sirene, ár dada ar Handro ne ar Rufo, xki 'ñe har hwöhi, bi njapi nda hñöxa ar pont'i habu nda ts'uta ar Hesu.

22 Ne bi ts'ixa habu mi t'embabi ar Golgota, di boni da 'ñenö Nñöxhmundo'yo.

23 Ne nunu bi t'umbabi ar ixkat'afi, mi nthöskwi n'ar bopo xi nju ár thuhu ar mira, ha nö'ö himbi ne bi zi.

24 Nuya ndogu mi wadi bi tsut'u har pont'i, bi ñhe'u yá dutu, mi ents'a ya nthöhö nda nu'u te nda hñöxa n'a ngu n'a'u.

25 Mi tsu ngu n'ar guto xudi nú'mu mi ts'uti.

26 Ne nunar xithe habu xki t'ot'a yo'ö xki ts'uti, mi enö: Gehnu ár Ndö ya xodyo.

27 Bi ts'utwi ma yoho ya ñ'ohö ma ya bë, n'a hár ñ'ei ne man'a hár ngöhö.

28 Njap'u bi thogi ngu xki t'ot'a har T'ofu habu enö: Bi nhu ngu n'ar ts'okte.

29 Ha gathu nu'u mi thohnu, xa mi theni, ne mi hwöt'a yá ñö mi eñ'u:

—Xipya, ngi enö ngi yot'wa ár nijö Jö, ne ar hñupa ngi pengi ngi juspa man'agi,

30 mpose 'mu, ne kö habu gi zudi.

31 Mi njap'u nu'u ya ndömöjö n'ehe, mi theni. Ne ya böt'ofu mi mpehwi mi eñ'u n'a ngu n'a:

—Bi pö ma'ra, ne hingi tsä da mpose.

32 Nunar Kristo 'nö, ár Ndö ya me Israel, dá göpya har pont'i. Ga hanthe ne ga ñ'emüihe.

Ha nu'u togo xki ts'utwi mahyegi mi theni n'ehe.

Ar Hesu bi du

(Mt. 27:45-56; Lk. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

33 Nu mi zonga madempa bi m'exui xoge ar ximhai, ne bi wadi mi zot'a hñunde.

34 Nu mi zonga hñunde, ar Hesu bi 'ñenö nts'edi:

—Eloi, Eloi lama sabaktani, —pontho da 'ñenö: Ma tsi Dada'i, ma tsi Dada'i, yo'ö xka hyegase.

35 'Ra nuya mi 'buhnu mi 'yode bi 'ñeñ'u:

—Hyanthū hanja zo ar Elia.

³⁶ Ne bi nixt'i n'a, ma ba po n'ar xi'yo har ixkat'afi. Bi tuta ha n'ar xithi ne bi kwatwa hár ne, ne bi 'ñeñ'ö:

—Hyehū, ma ga tō'mhū ha da e ar Elia da mats'i.

³⁷ Har Hesu bi mafi nts'edi, ne bi du.

³⁸ Nu'mū bi xita made ar dōta dutu mi naxa mbo har dōnga nijö, mi kot'a habū xa mar nsunda, ba ndū mañö bi göxa hai.

³⁹ Ha nunar döndogu mi 'bahnu mi ñhandwi ar Hesu, mi hyandi bi du njap'u xki wadi bi mafi nts'edi, bi 'ñeñ'ö:

—Xa majöni nunar ñ'ohonu már T'u Jö.

⁴⁰ Mi 'buhnu 'ra ya 'behñö n'ehe mi handatho yap'u. Mi ñ'owi'u ar Maria me Magdala, ar Salome, ne ar Maria ár nönö ar 'befa Hakobo ne ar Huse.

⁴¹ Nu mi 'buhyu Ngalilea mi teni ne mi fats'i, ne ma nzeýe xki deni mba e Herusale.

Ár nt'agi ar Hesu

(Mt. 27:57-61; Lk. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Nú'mū 'butho nda yu ar hyadi nor pa'ö ar ñhoki, nunár hyax'öp'u mar pa ntsaya,

⁴³ nunar Huse me Arimatea mi 'buhwi ar mhunts'andö, ne xa mi nhumañho, mi tō'mi nda hyandwa ár ts'ut'wi Jö n'ehe, bi zeta ár muí ne bi yut'i ma ba ñöwi ar Pilato, bi 'yapa nda umba ár ndo'yo ar Hesu.

⁴⁴ Ar Pilato xa bi 'yotho mi 'yode xki du. Bi zofa nda e ar döndogu nda 'yambabi ha majöni xki du.

⁴⁵ Ne mi wadi bi damajöni ar döndogu, bi t'umba ar Huse ár ndo'yo ar Hesu.

⁴⁶ Ar Huse bi danga n'ar t'axdutu, ne bi kö'mba ár ndo'yo har pont'i. Bi mats'i, ne bi 'yent'a ha n'ar t'agi xki nsa'ma ha n'ar ndodo, ne bi tōnga n'ar dōta do bi gotwa ár goxthi ar t'agi.

⁴⁷ Ha nunar Maria me Magdala ne ar Maria ár nōnō ar Huse mi hant'u habu bi t'agi.

16

Ar Hesu bi mengi bi nte

(Mt. 28:1-10; Lk. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Nu mi tho ar pa ntsaya, ar Maria me Magdala, ar Maria ár nōnō ar Hakobo, ne ar Salome, bi danga ya hogañuni ma nda go'spa ár ndo'yo ar Hesu.

² Ne ár hyax'ö ra n'itho ár ndui ar hñoto, ba e'u har t'agi, mi k'onts'a ar hyadi.

³ Nu mi 'yo har 'ñu, mi ense'u n'a ngu n'a:

—Xipya, togo da hñögagihuts'u ar do kot'a ar t'agi.

⁴ Ne mi hyant'u, bi nu'u xki thōka ar do. Nunar donu xa mar dōta.

⁵ Ne nu mi yut'u har t'agi, bi hyant'u mi huhnu har ñ'ei n'ar bötsi, mi he n'ar t'axhe mi jut'atho. Ne xa bi zu'u.

⁶ Ne nunu bi 'ñembabi'u:

—Yo gi ntsuhu. Gi hoñhu ar Hesu me Nasare nō'o togo bi ts'uta har pont'i. Bi mengi bi nte. Ndi, hyanthu habu bi 'begi, hinte jawa.

⁷ Jange di möhu ba xipabihu yá maxte ne ar Pedro: Bi m'et'o di ma Ngalilea, ja gi hyanthunu ngu bi xi'ahu.

⁸ Ne xa bi nixt'i bi ma'u, ngetho xa xki zo ar mbidi yá mui. Ne hinto mi ñöwi'u, ngetho xa mi ntsu.

Ar Hesu bi ñ'udi nda hyanda ar Maria me Magdala

(Jn. 20:11-18)

⁹ Nu mi mengi bi nte ar Hesu n'itho har 'bet'o mpa ar hñöto, bi ñ'udi bi hyanda m'et'o ar Maria me Magdala, togo xki 'yemba yoto ya ts'ondöhi.

¹⁰ Nunar 'behñönu bi ma ba k'önga nu'u mi ñ'owi ar Hesu. Nuyü xa mi tu yá mui mi zoñ'u, ne nunar 'behñö bi xipabi xki hyant'ö.

¹¹ Nu mi 'yo'u mi tetho ne xki hyant'ö, himbi ñ'emui.

Ar Hesu bi ñ'udi bi hyanda yoho nuya mi teni

(Lk. 24:13-35)

¹² M'efa bi ñ'udi n'añ'o, bi hyanda ma yoho nuya mi teni, mi 'yo ar 'ñu ndi ma har 'batha.

¹³ Nuyü n'ehe bi ma ba xipa nu'u ma'ra. Njap'utho himbi ñ'emui.

Ar Hesu bi mehna yá mpote

(Mt. 28:16-20; Lk. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ M'efa bi ñ'udi bi hyanda nu'u 'ret'aman'a yá maxte, mi hu'u har mexa. Ne bi zu'u yo'ö himi ñ'emui, ne xa mar me yá ñö, ngetho hinxki ñ'emui nu'u togo xki hyandi xki mengi xki nte.

¹⁵ Ne bi 'ñembabi'u:

—Di möhu xoge ár nxidi ar ximhai, ne xipabihu gatho ya jö'i ar hoga mhö.

¹⁶ Nö'ö togo da ñ'emui ne da nxixthe, ma da mpohö. Ha nö'ö togo hinda ñ'emui, ma da t'ent'i da hñömba ár mfej Jö.

¹⁷ Ne nuya nt'udiyu ma da 'yot'a nu'u togo da ñ'emui: Potka ma thuhu ma da 'yenga ya ts'ondöhi, ma da ñö ya 'ra'yo mhö,

¹⁸ ma da mita ya k'eñö, ne nu'mu da zi n'ar 'ñethi hote, hinte da japabi, da hñuxa yá 'ye ha ya dathi ne da dits'i.

Ar Hesu bi njuts'i bi ts'ixa mhets'i

(Lk. 24:50-53)

¹⁹ Mi wadi bi zo yá maxte, ar tsi Hmu bi njuts'i bi ts'ixa mhets'i, ne bi hñuxa hár ñ'ei Jö.

²⁰ Ne nuyü bi boni hagatho, ma ba mönga ar hoga mhö. Ne ar tsi Hmu mi fäts'i, ne mi umba ár ts'edi ár mhö ha ya nt'udi mi ot'u. Dá njap'u.

**Àr 'ra'yo nkohi Jö har ñhöñhö maxei ntongwi
ár mahwifí har hai m'onda ne har ñhömfó
New Testament in Otomi, Querétaro (MX:otq:Otomi,
Querétaro)**

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Querétaro

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Querétaro

otq

Mexico

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Querétaro

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022

a3e32dbb-4826-53d8-92fc-afaa86ffff04